

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Autor práce: Alena Klimtová

Dokazování v civilním procesu

Evidence in civil proceedings

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Smolík, Ph.D.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): Praha, 2. prosince 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 2. prosince 2010

Alena Klímová

Poděkování

Děkuji tímto panu JUDr. Petru Smolíkovi, Ph.D. za cenné připomínky, trpělivost a pomoc při zpracování této diplomové práce.

Alena Klímová

OBSAH:

ÚVOD.....	1
1. DOKAZOVÁNÍ V CIVILNÍM PROCESNÍM PRÁVU.....	3
1.1 Pojem dokazování.....	3
1.2 Předmět dokazování.....	4
1.2.1 Pozitivní vymezení předmětu dokazování.....	4
1.2.2 Negativní vymezení předmětu dokazování.....	5
1.2.3 Právní domněnky.....	8
1.2.4 Předběžné (prejudiciální) otázky.....	10
1.2.5 Úvaha soudu dle ustanovení § 136 o. s. ř.	12
1.3 Shodná tvrzení účastníků.....	12
1.4 Procesní povinnosti a břemena v důkazním řízení.....	14
2. ZÁSADY OVLÁDAJÍCÍ DOKAZOVÁNÍ.....	21
2.1. Zásady dokazování ovládající sporné řízení.....	21
2.2. Zásady dokazování ovládající nesporné řízení.....	23
2.3. Zásada přímosti provádění důkazů.....	24
2.4. Zásada materiální a formální pravdy.....	25
2.5. Zásada koncentrace řízení.....	26
3. PRŮBĚH DOKAZOVÁNÍ.....	27
3.1. Navrhování důkazů.....	27
3.2. Obstarávání důkazů.....	29
3.3. Provádění důkazů.....	29
3.4. Hodnocení důkazů.....	33
4. DŮKAZNÍ PROSTŘEDKY.....	37
4.1. Vymezení důkazních prostředků dle občanského soudního řádu.....	38
4.2. K aktuálním otázkám vybraných důkazních prostředků.....	46
4.2.1. K uložení povinnosti platit zálohu na náklady důkazu znaleckým posudkem.....	46
4.2.2. K provedení důkazu výslechem nezletilého.....	52
ZÁVĚR.....	60
Resumé.....	63
Klíčová slova.....	65
Résumé.....	66
Key words.....	68
Seznam použité literatury a pramenů:	69

ÚVOD.

Úkolem civilního práva procesního je zajištění spravedlivé ochrany práv a oprávněných zájmů účastníků, jakož i výchova k zachování zákonů, k čestnému plnění povinností a k úctě k právům jiných osob. Jeho úkolem je tak zajistit ochranu subjektivním právům a povinnostem v souladu s právem na spravedlivý proces. Civilní proces je rozdělen na několik částí, které jsou vzájemně propojené a je nutno je pojímat jako celek. Dokazování je jednou z podstatných částí civilního řízení, kdy v rámci důkazního řízení účastníci mezi sebou vyjevují sporné či nesporné skutečnosti, dochází k vyjevování skutečností důležitých pro soud, aby mohl rozhodnout v tom kterém sporném, příp. nesporném řízení. Strany řízení předkládají soudu svá tvrzení, na jejichž základě soud získává skutkové poznatky o tom kterém ději, nutné pro své rozhodnutí. Soud provedené důkazy, ať už stranami navržené či provedené soudem z vlastní iniciativy, následně hodnotí, činí z nich závěry vedoucí ke konečnému rozhodnutí. Avšak i samotné hodnocení důkazů je ovládáno pravidly zákonnými a pravidly logiky. Veškerý postup soudu musí být přezkoumatelný, ať už se jedná o samotný proces dokazování, tak o výsledky z dokazování plynoucí, jež byly soudem učiněny. Soud musí odůvodnit, jakým způsobem provedené důkazy hodnotil, proč nedošlo k provedení důkazů dalších, na základě jakých skutečností dospěl ke svým závěrům.

Jak uvádí článek 36 Listiny základních práv a svobod, každý má právo domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Právo na spravedlivý proces, založené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, se dotýká i důkazního řízení. Dokazování musí zcela nezbytně probíhat v intencích zákonných ustanovení, od kterých není možno se odchylovat, neboť právě tímto postupem jsou realizována práva zaručená Listinou základních práv a svobod, tedy i právo na spravedlivý proces. Soud musí tedy celý průběh dokazování vést tak, aby byly dodrženy platným právním řádem stanovené postupy, aby závěry učiněné soudem jako výsledky dokazování byly instančně přezkoumatelné a aby tak nedošlo ke zkrácení práv jednotlivých účastníků.

Proces dokazování však nelze chápat pouze v intencích ustanovení § 120 až 136 občanského soudního řádu. Je třeba mít na paměti, že celý průběh řízení tvoří celek, který je rozdělen na jednotlivé části, kdy jednou z nich je dokazování, a jako takový je třeba jej chápat. Dokazování je dotčeno i dalšími ustanoveními občanského soudního

řádu. Lze uvést kupříkladu ustanovení § 118a, 118b a 119a o. s. ř., upravující poučovací povinnost soudu při jednání a koncentraci řízení ze zákona. Opomenutím poučovací povinnosti soudu ve smyslu ustanovení § 118a či 119a o. s. ř. tak dojde k procesnímu pochybení, kterým pak je účastník řízení zkrácen na svých právech. Dalším ustanovením, které se úzce dotýká důkazního řízení, je ustanovení § 141 o. s. ř., které upravuje institut zálohy na náklady důkazu. Zajisté lze i ustanovení § 139 o. s. ř., upravující svědečné, znalečné a tlumočné, zařadit mezi ustanovení, která se důkazního řízení dotýkají.

Jak jsem výše nastínila, je procesní dokazování v občanském soudním řízení problematikou velice širokou, kterou jako celek nelze důkladně se vši pečlivostí vyložit v mé práci. Z tohoto důvodu se ve své práci zaměřím na výklad základních institutů důkazního řízení. V kapitole první se budu věnovat dokazování v civilním procesním právu z hlediska obecného, zaměřím se především na pojem dokazování, jeho předmět, rozvinu problematiku procesních povinností a břemen v důkazním řízení, krátce se dotknu právních domněnek a předběžných (prejudiciálních) otázek a samozřejmě zmíním též úvahu soudu ve smyslu ustanovení § 136 o. s. ř. a problematiku shodných tvrzení účastníků. V kapitole druhé se zaměřím na zásady dokazování, a to jak řízení sporného tak řízení nesporného, tak zásady ovládající oba druhy řízení, a to zásadu přímosti provádění důkazů a zásady materiální a formální pravdy. V závěru druhé kapitoly ve stručnosti pojmu jinak poměrně rozsáhlou otázku koncentrace řízení. V kapitole třetí nastíním průběh dokazování a pokusím se o rozbor jeho jednotlivých fází. V závěrečné kapitole čtvrté provedu stručný rozbor jednotlivých důkazních prostředků dle občanského soudního řádu a v širším smyslu se budu věnovat aktuálním otázkám v této oblasti, a to uložení povinnosti platit zálohu na náklady důkazu znaleckým posudkem a provedením důkazu výsledkem nezletilého.

Dokazování v občanském soudním řízení je upraveno v zákoně č. 99/1963 Sb., občanském soudním řádu, Části třetí, Hlavě druhé, ustanovení § 120 – 136. Text je zpracován ve znění zákona č. 286/2009 Sb., a to ke dni 02. 12. 2010.

1. DOKAZOVÁNÍ V CIVILNÍM PROCESNÍM PRÁVU.

1.1 Pojem dokazování.

Dokazování v občanském soudním řízení zahrnuje nejen aktivitu účastníků řízení, ale i aktivitu soudu. V průběhu dokazování se účastník řízení pomocí předkládání a navrhování jednotlivých důkazních prostředků snaží uplatnit své právo u soudu, příp. vystavět svou obranu proti protistraně.

Dokazování v rámci občanského soudního řízení se odvíjí od jednotlivých povinností zúčastněných stran, a to povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní. V rámci těchto povinností jednotlivé strany předkládají soudu svá tvrzení, která následně důkazně podporují svými dalšími návrhy. Lze tedy shrnout, že v rámci občanského soudního řízení jsou předkládána určitá tvrzení, která mají být dokázána (tj. předmět důkazu, teze), a prostřednictvím argumentace se logickým postupem (úsudkem) dochází k jistotě, zda teze vyplývá z argumentů. Procesním dokazováním je taková činnost soudu, kdy si soud v rámci a dle zákonných ustanovení vytváří určité poznatky, které se váží ke skutečnostem podstatným pro jeho rozhodnutí. Tyto poznatky může soud získávat přímo nebo nepřímo (zprostředkovaně).

Soud si tedy na základě dokazování utváří skutkové poznatky, jež jsou podkladem pro vytváření jeho závěrů nutných pro rozhodnutí v té které věci.

Vědomosti soudu však jsou vystaveny i na poznacích právních, které však – vyjma případů, které uvádím dále – nejsou předmětem důkazního řízení. Poznatky právní, tj. znalost objektivního práva, které soud následně aplikuje na projednávanou věc, nejsou předmětem důkazního řízení a jejich znalost soud získává v rámci svého studia a odborné přípravy.

Dokazováním však můžeme chápat i postup soudu, „prostřednictvím kterého soud získává nejen hmotněprávní, ale také procesní poznatky. Tedy vědomost o skutečnostech, které jsou podstatné i pro jiné než meritorní rozhodování soudu (například verdikt o námitce podjatosti, o nákladech řízení, přezkoumávání existence dovolacích důvodů apod.).“¹

Postup soudu v důkazním řízení nezbytně nutně musí být v souladu s platnou právní úpravou, jeho výsledky musí být založeny na závěrech učiněných v tom kterém důkazním řízení a musí být schopné instančního přezkoumání.

¹ Svoboda, K.: Dokazování. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, str. 11.

1.2 Předmět dokazování.

1.2.1 Pozitivní vymezení předmětu dokazování.

Předmětem procesního dokazování jsou skutečnosti, které mají být v řízení prokázány. Účastníci tak předkládají soudu jednotlivé důkazní prostředky, za něž se považují všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci, zejména výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů a osob, notářské a exekutorské zápisy a jiné listiny, ohledání a výslech účastníků. Druhy důkazních prostředků jsou takto uvedeny v ustanovení § 125 o. s. ř. Důkazní prostředky jsou demonstrativně uvedeny v zákoně a jejich výčet nelze považovat za konečný (zákon uvádí, že se jedná „zejména“ o vyjmenované důkazní prostředky, lze tedy dovést, že mohou být předloženy i jiné důkazní prostředky, které budou pro to které dokazování v té které věci podstatné).

Důkazní prostředky můžeme rozdělit na přímé a nepřímé. Jejich rozlišení je založeno na skutečnosti, jakým způsobem soud své skutkové poznatky získává. Mezi přímé důkazní prostředky jsou řazeny ty, u nichž není poznání skutečnosti zprostředkované, ale přímé, soud tak přímo poznává relevantní skutečnosti. Jedná se zejména o důkazní prostředek ohledáním (věci, osoby, místa). Ostatní důkazní prostředky jsou důkazními prostředky nepřímými, neboť informaci nepodávají přímo, ale zprostředkovaně, a to ať už prostřednictvím osob (svědků, znalců či účastníků) nebo věcí (např. listinou).

Na základě důkazních prostředků tak soud získává tzv. důkazy, tj. důkaz o určité skutečnosti. Z procesního hlediska je tak důkaz výsledkem procesu dokazování. I důkazy, obdobně jako důkazní prostředky, lze rozdělit na přímé a nepřímé. Přímým důkazem je takový důkaz, který přímo potvrzuje určitou skutečnost. Oproti tomu nepřímý důkaz je takový, z něhož lze k výsledku dojít až za pomoci myšlenkové operace.

Důkazy lze dále například dělit podle nositele (pramene) na osobní a věcné důkazy, podle vztahu pramene zpráv o dokazované skutečnosti k této skutečnosti na původní (bezprostřední) a odvozené (prostředné) důkazy.

Nicméně jak plyne z platné právní úpravy, jsou pojmy důkazní prostředek a důkaz používány bez ohledu na shora uvedené definice, zákonodárce toto rozlišení neuplatnil zcela jednoznačně (příkladmo ustanovení § 125 o. s. ř., které říká, že za důkaz mohou

sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci, nadále jsou vyjmenovány příkladmo jednotlivé důkazní prostředky).

V praxi se dále setkáváme s pojmy důkaz opaku a protidůkaz. Vzhledem ke skutečnosti, že hodnota provedeného důkazu je vždy relativní, je možné, aby důkaz opaku vyvrátil předloženou tézi a tím prokázal, že tvrzení předložené účastníkem není pravdivé a to vše za předpokladu, že je současně předložen důkaz o tom, že platí něco jiného. Na druhou stranu protidůkazem je pouhé vyvrácení důkazu bez toho, aniž by bylo nabídnuto jako důkaz něco jiného. Protidůkazem lze tedy rozumět tvrzení takových okolností, jejichž cílem je zeslabení či zmaření předloženého důkazu. Po procesní stránce je takový postup možné označit jako důkazní námitky.

K uzavření lze tedy konstatovat, že předmět dokazování tak vyplývá vždy individuálně v jednotlivém řízení z toho, co je cílem postupu dokazování, kam je postup dokazování zaměřen a prokázání jakých skutkových okolností je tak sledován, respektive jaké skutkového okolnosti zůstaly v daném řízení prozatím neobjasněny a jejich objasnění je pro rozhodnutí v té určité věci podstatné.

1.2.2 Negativní vymezení předmětu dokazování.

V průběhu řízení se mohou vyskytnout skutečnosti, které netřeba činit předmětem dokazování. Občanský soudní řád tyto skutečnosti uvádí v ustanovení § 121, v němž je řečeno, že není třeba dokazovat skutečnosti obecně známé nebo známé soudu z jeho činnosti, jakož i právní předpisy uveřejněné nebo oznámené ve Sbírce zákonů České republiky. Není třeba dokazovat ani právní domněnky a fikce, o těchto však bude pojednáno dále.

a) Skutečnosti obecně známé.

Skutečnosti obecně známé jsou označovány jako tzv. notoriety. Předpokladem není, že se jedná o skutečnosti známé úplně každému, jedná se o skutečnosti, které „jsou známy širokému okruhu osob v určitém místě a čase (tedy i soudcům).“² Skutečnost obecně známá tak musí být takovou skutečností, kdy se jedná o jednoznačnou

² Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. C. H. BECK, Praha, 2009, str. 875.

skutečnost, jež vešla ve známost širšímu okruhu osob, příkladmo dle bydliště. Modelově lze uvést tvrzení účastníka, že budova, která je předmětem sporu, je ruina, z jejíhož stavu lze usuzovat, že je nebezpečná pro ostatní osoby. Soudce, který bydlí nedaleko takové budovy, může tak vzít toto tvrzení za pravdivé a nečinit ho dalším předmětem dokazování, neboť denně kolem této budovy prochází při své cestě domů a je všeobecně známo, že se jedná o budovu, jejíž stav je natolik neutěšený, že jí hrozí demolice. Dalším příkladem skutečnosti obecně známé je například skutečnost, že loňské léto bylo abnormálně suché, neboť za celé letní období pršelo jen dvakrát, což je v případě sporu všeobecně známo. Skutečnosti obecně známé však musí být známy jako takové soudci či celému senátu. Soud by měl v rámci svého postupu ve věci upozornit účastníky na tuto skutečnost, a to že určité skutečnosti považuje za obecně známé, aby tak byla dána účastníkům možnost se k tomuto vyjádřit a případně takové skutečnosti zpochybnit či vyvrátit. V případě tzv. notorií je vždy možné prokázat, že skutečnost, která je za notoriu považována, není pravdivá.

Současná situace, která je spojena s rozvojem počítačové techniky a internetové komunikace, tak přináší i možnost provádět důkaz obsahem webové stránky. Lze si tedy položit otázku, zda je možno považovat obsah webové stránky za skutečnost obecně známou. Vzhledem k aktuálnosti této otázky byla taková situace řešena v řízení vedeném u Nejvyššího soudu České republiky pod sp. zn. 29 Odo 164/2006. V tomto řízení bylo judikováno tak, že obsah webové stránky není ve smyslu ustanovení § 121 o. s. ř. obecně známou skutečností. S tímto tvrzením se lze zajisté ztotožnit, neboť je třeba zohlednit i takový fakt, že to, co je dnes obsahem webové stránky, již zítra jejím obsahem být nemusí. Jedná se tak o skutečnost proměnlivou v čase. Dalším argumentem, který je v takovém případě nutno vzít v potaz, je skutečnost, že je neskutečné množství internetových stránek s tím, že některé jsou zpřístupněny pouze určitému druhu uživatelů (kdy přístup je podmíněn vložení vstupního hesla atd.) a za takových okolností nemůže být obsah webové stránky považován jako skutečnost obecně známá. Tak i rozhodl Nejvyšší soud České republiky v tomto řízení, kdy bylo judikováno, že obecně známou skutečností může být informace, že určitá osoba má své webové stránky, nikoliv však obsah těchto stránek. Jak je vidno, nejedná se tak o totéž – existence určitých webových stránek je prokazatelná, avšak její obsah, proměnlivý v čase, nelze za skutečnost obecně známou považovat.

b) Skutečnosti známé soudu z jeho činnosti.

Dokazovat dále není třeba skutečnosti, které jsou soudu známy z jeho činnosti. Jedná se o poznatky soudu, které získal z úřední činnosti, poznatky, které jsou mu „známy z projednávání jiné věci, přičemž i v tomto případě je možné dokazovat opak.“³

Jak uvádí odborná literatura k této problematice, k notoriétám i ke skutečnostem soudu známým z jeho úřední činnosti je soud povinen přihlížet bez ohledu na to, zda byly účastníky tvrzeny, avšak za předpokladu, že tento postup nezpůsobí účastníkům újmu.⁴

Nejvyšší soud České republiky se této otázce věnoval v řízení vedeném pod sp. zn. 28 Cdo 1885/2008, kdy uvádí, že skutečnostmi, které soud zná ze své úřední činnosti a které proto není třeba dokazovat, nejsou ty, které v průběhu řízení nebyly tvrzeny ani jinak nevyšly najevo. Je tím stanoven určitý limit týkající se použití skutečností známých soudu z jeho činnosti jako důkaz, tedy že za skutečnosti známé soudu z jeho činnosti nelze považovat takové, které jednak s konkrétním řízením v žádném aspektu nesouvisí, jednak takové, které nebyly ani jednou ze stran tvrzeny či jinak namítány.

c) Právní předpisy uveřejněné ve Sbírce zákonů.

Ustanovením § 121 o. s. ř. je respektována zásada „iura novit curia“ (soud zná právo). Není proto třeba dokazovat právní předpisy, jež jsou publikovány nebo oznámeny ve Sbírce zákonů České republiky.

Toto pravidlo se však nevztahuje na dvě oblasti, a to na právní předpisy nižší právní síly (např. obecně závazné vyhlášky vydávané v pravomoci obcí) a na cizozemské právo. Jejich znalost však může být pro rozhodnutí ve věci zásadní, proto si jejich znalost soud může zajistit sám mimoproceně, a to studiem nebo vyžádáním – v případě cizozemského práva – informace od Ministerstva spravedlnosti ČR. Není však vyloučeno, že dojde k ustanovení znalce z oblasti právních vztahů s cizinou či že bude uloženo účastníku řízení, který se dané cizozemské úpravy dovolává, aby předložil text předmětné cizí normy. V žádném případě však nemůže být ustanoven znalec pro obor

³ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 875.

⁴ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 875.

práva tuzemského, na které je aplikována zásada „iura novit curia“, neboť nelze znalecky zkoumat tu oblast práva, která má být soudu známa.

Jeví se však nezbytné zmínit i znalost práva, které souvisí s členstvím České republiky v Radě Evropy a Evropské unii. Jedná se o judikaturu Evropského soudu pro lidská práva a především judikaturu Evropského soudního dvora. Především judikatura Evropského soudního dvora, jež tvoří pramen komunitárního práva, je pro rozhodování soudů závazná. Je tedy možné vzít za své, že i pro tyto prameny platí zásada „iura novit curia“. Bezesporu jsou tím kladeny mnohem vyšší nároky na osoby soudců, ale neméně i na osoby advokátů, na jejichž bedra je položena možnost argumentace touto judikaturou.

1.2.3 Právní domněnky.

Právní domněnky (praesumptiones) jsou institutem, který – nejen však v procesním právu – usnadňují dokazování v situaci, kdy by dokázání určité skutečnosti činilo potíže či by určitá skutečnost dokázána být nemohla. Právní domněnky či-li domněnky zákonné jsou upraveny v ustanovení § 133 o. s. ř. Občanský soudní řád říká, že skutečnost, pro kterou je v zákoně stanovena domněnka, jež připouští důkaz opaku, má soud za prokázanu, pokud v řízení nevyšel najevo opak.

Právní domněnky tak napomáhají tím, že dávají soudu určitý „návod, aby z určité okolnosti usuzoval na jinou okolnost, není-li prokázán opak.“⁵ Skutečnosti, na které se vztahuje zákonná domněnka, tedy není třeba v řízení dokazovat. V tomto smyslu judikoval Nejvyšší soud České republiky v této otázce rozhodnutím v řízení vedeném pod sp. zn. 28 Cdo 1885/2008, kdy je řečeno, že skutečnost, které svědčí vyvratitelná právní domněnka, není předmětem dokazování. Zároveň bylo judikováno, že nebyla-li domněnka existence uznaného závazku v řízení vyvrácena, má soud tuto skutečnost za prokázanou.

Zákonné domněnky lze dále rozdělit na domněnky vyvratitelné (praesumptiones iuris) a nevyvratitelné (praesumptiones iuris et de iure) a to podle toho, zda je přípustný

⁵ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 921.

důkaz opaku. Nejčastěji se však jedná o domněnky vyvratitelné, v jejichž případě lze důkaz opaku předložit.

K hodnocení vyvratitelné domněnky soudem lze zajisté uvést rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky publikované pod sp. zn. 29 Odo 341/2001, kdy bylo judikováno v tom směru, že jestliže uznání dluhu založilo vyvratitelnou domněnku, podle které se má za to, že závazek v době uznání trval, pak v řízení, v němž se věřitel (žalobce) domáhá splnění tohoto závazku, spočívá důkazní břemeno ohledně neexistence závazku na dlužníku (žalovaném). Je tedy zřejmé, že uznání dluhu dlužníkem je považováno za vyvratitelnou domněnku, která může být vyvrácena toliko v případě, že dlužník prokáže opak (jako modelovou situaci lze uvést uznání dluhu, které však nebylo učiněno tím kterým konkrétním dlužníkem či bylo učiněno z naprosto jiného právního titulu – např. na základě jiné smlouvy o půjčce, uznání dluhu bylo získáno v tísní, pod nátlakem, a nejedná se tak o svobodný projev vůle dlužníka, kdy byl dlužník uveden v omyl atd.).

Jednou z dalších často uváděných zákonných domněnek je tzv. domněnka otcovství dle zákona o rodině (ustanovení § 51 až 62). K jejímu vyvrácení je však zákonem stanovena prekluzivní lhůta. K této problematice lze jistě okrajově zmínit, že vzhledem ke krátkosti této prekluzivní lhůty a důsledkům z ní plynoucím je již diskutována novela zákona o rodině, která by tuto krátkou prekluzivní lhůtu prodloužila. Je však nejen teoretickou otázkou, zda by novelizace v tomto směru přinesla pozitivní výsledky, a to jak z pohledu právní jistoty dítěte, tak i z pohledu psychologického.

Vyvratitelná právní domněnka je uváděna i v ustanovení § 133a o. s. ř. Toto ustanovení se vztahuje na dokazování mimo jiné ve věcech pracovních a v jisté míře navazuje na zásady úpravy zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, a to tím, že poskytuje zvýšenou ochranu zaměstnanci, ač nepřímo, neboť nelze plně dovozovat z dikce ustanovení § 133a o. s. ř., že žalobcem je vždy zaměstnanec. Dále je tímto ustanovením respektována ochrana např. spotřebitele, pacienta, studenta či žáka atd., tedy strany, která je chápána v obecném slova smyslu jako strana slabší či zranitelnější. Dle tohoto ustanovení pokud žalobce uvede před soudem skutečnosti, ze kterých lze dovodit, že ze strany žalovaného došlo k přímé nebo nepřímé diskriminaci z vyjmenovaných důvodů (příkladem lze uvést diskriminaci na základě pohlaví, náboženství, rasového nebo etnického původu atd.) ve stanovených případech, je žalovaný povinen dokázat, že nedošlo k porušení zásady rovného zacházení.

Je tak tedy stanovena vyvratitelná právní domněnka, dle které byl účastník diskriminován, pokud nedošlo k prokázání opaku. Prokázání opaku tak leží na bedrech žalovaného.

Za nevyvratitelnou právní domněnku, která nepřipouští důkaz opaku (je na místě uvést, že však protidůkaz, tj. vyvrácení důkazu, je přípustný vždy), lze příkladmo uvést např. spor plynoucí z bezdůvodného obohacení ve smyslu příslušných ustanovení občanského zákoníku, kdy za bezdůvodné obohacení se nepovažuje přijetí plnění na promlčený dluh. Jedná se tak o případy, kdy dlužník plnil na promlčený dluh, avšak námitku promlčení vznesl až tehdy, kdy k plnění z jeho strany došlo. Nelze tak uzavřít, že na straně žalobce došlo k bezdůvodnému obohacení, avšak že plnění poskytnuté ze strany žalovaného bylo po právu a jeho námitka promlčení je tak vznesena opožděně.

Od právních domněnek je třeba odlišovat fikce. „Fikce vychází z uměle vytvořeného skutkového předpokladu, který má většinou jen legislativní základ.“⁶ V právním řádu České republiky jsou fikce využívány velice zřídka, především s ohledem k tomu, že fikce vytváří určitou umělou konstrukci, která není důkazně podložena. Příkladem lze jako fikci uvést fikci doručení ve smyslu ustanovení § 50c odst. 1 o. s. ř., kdy odepře-li adresát nebo příjemce písemnosti přijmout doručovanou písemnost, považuje se písemnost za doručenu dnem, kdy přijetí písemnosti bylo odepřeno.

Vedle právních domněnek a fikcí však existují ještě tzv. skutkové domněnky (*praesumptiones homini seu facti*). Tyto domněnky jsou založeny pouze na všeobecné lidské zkušenosti, nemají žádný právní základ. Jako skutkovou domněnku lze například uvést to, že se předpokládá, že účastníci řízení jsou duševně zdraví a jsou si tak vědomi důsledků svého jednání.

1.2.4 Předběžné (prejudiciální) otázky.

Předběžnou (prejudiciální) otázkou je chápána „taková právní otázka, která sama není předmětem řízení, avšak na jejím vyřešení je závislé rozhodnutí, které má soud učinit.“⁷ Příkladem předběžné otázky je v řízení o rozvod manželství otázka vzniku a existence platného manželství. Předběžná otázka tak musí být v řízení vyřešena, neboť

⁶ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 921.

⁷ Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní. Praha: Linde, 2004, str. 251.

na jejím vyřešení závisí vlastní rozhodnutí soudu. Prejudiciální otázka tak není sama předmětem řízení, ve kterém jako prejudiciální otázka vyvstane, může však tvořit samostatný předmět řízení v řízení jiném.

Ustanovení § 135 o. s. ř. tak uvádí, kdy je soud vázán rozhodnutím příslušných orgánů (jedná se především o rozhodnutí v trestních, přestupkových a jiných řízeních o správních deliktech a v řízeních o osobním stavu) s tím, že výjimku činí rozhodnutí v blokovém řízení. Dále je v tomto ustanovení stanoveno, že jinak otázky, o nichž přísluší rozhodnout jinému orgánu, může soud posoudit sám. Bylo-li však o takové otázce vydáno příslušným orgánem rozhodnutí, soud z něho vychází.

Jsou tedy dány podmínky, za kterých si soud může prejudiciální otázku posoudit sám a případy, v nichž je mu výslovně zákonem zakázáno její posouzení. Prejudiciální otázka tak nemůže být soudem posouzena ve dvou oblastech, a to v otázce posuzování osobního stavu a v otázce, zda a kým byl spáchán trestný čin. Z výše uvedeného lze učinit závěr, že je zákonem soudu zakázáno v civilním řízení samostatně posuzovat otázky, které se týkají spáchání trestného činu, přestupku nebo jiného správního deliktu určitou osobou – soud je v takových otázkách vázán pravomocným rozhodnutím o deliktu či osobě delikventa. „Soud není vázán zastavením trestního stíhání, důsledky amnestie či promlčení deliktu.“⁸ Soud je však vždy vázán rozhodnutím o osobním stavu.

Po procesní stránce bude postup soudu takový, že buď dle ustanovení § 109 odst. 2 písm. c) o. s. ř. řízení přeruší a vyčká, až bude příslušným orgánem rozhodnuto, nebo dle ustanovení § 135 odst. 2 o. s. ř. si tyto otázky posoudí sám za splnění shora uvedených předpokladů.

Judikatura Nejvyššího soudu České republiky se v mnoha případech ustanovení § 135 o. s. ř. dotkla. Jen v krátkosti lze uvést rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky uveřejněné pod sp. zn. 4 Cz 94/95, kdy bylo judikováno, že posouzení předběžné otázky nemůže být v žádném případě vyjádřeno formou výroku, nýbrž se může projevit jen ve způsobu rozhodnutí o návrhu ve věci samé a může být uvedeno jen v důvodech rozhodnutí. Jak je tedy z podstaty věci zřejmé, způsob řešení předběžné otázky tak není pojímán do výroku rozhodnutí, ale vyplývá z odůvodnění a z vyřešení věci samé.

⁸ David, L.; Ištvanek, F.; Javůrková, N.; Kasíková, M.; Lavický, P. a kol.: Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, str. 609.

1.2.5 Úvaha soudu dle ustanovení § 136 o. s. ř.

Ustanovení § 136 o. s. ř. se dotýká situací, kdy je třeba, aby soudem byla určena výše nároku. Dle uvedeného ustanovení je dáno pravidlo, že lze-li výši nároků zjistit jen s nepoměrnými obtížemi nebo nelze-li ji zjistit vůbec, určí ji soud podle své úvahy. Jedná se tedy o situace, kdy je nárok kladně prokázán – o jeho existenci není již pochybnost, avšak jeho výše je z nějakého důvodu těžko zjistitelná (např. věc je již užíváním poničena a snížila se její hodnota, došlo ke změně cen v dané oblasti za nájem bytu atd.). Za takových okolností může soud přistoupit k využití úvahy dle ustanovení § 136 o. s. ř., avšak bude se jednat o posouzení skutkové, nikoliv právní.

Nepoměrnými obtížemi jsou myšleny i situace, kdy by zjišťování výše nároku, ať už rozsáhlým dokazováním nebo dokonce nutností znaleckého posouzení, bylo natolik nákladově náročné, že by přesahovalo uplatňovaný nárok. I v takovém případě může soud přistoupit k využití úvahy dle ustanovení § 136 o. s. ř.

Využití úvahy soudu ve smyslu ustanovení § 136 o. s. ř. by však mělo být v situacích zcela výjimečných a nikoli v případech, kdy je možné určit výši nároku standardním postupem.

1.3 Shodná tvrzení účastníků.

Ustanovení § 120 odst. 4 o. s. ř. uvádí, že soud může též vzít za svá skutková zjištění shodná tvrzení účastníků. Z tohoto ustanovení je možné vyvodit, že jak pro sporné tak nesporné řízení platí, „že všechna právně významná tvrzení účastníků nemusí být předmětem dokazování, že by jejich pravdivost musela být zjišťována provedením některého z důkazních prostředků.“⁹ Především pro sporné řízení je takový postup přínosem, neboť vede k hospodárnosti řízení a předmětem dokazování tak zůstanou pouze otázky sporné mezi účastníky. Lze považovat za přínosné, aby konkrétní skutkové okolnosti, které mezi sebou účastníci řízení učinili jako nesporné, byly soudem řádně zaprotokolovány a případně v průběhu řízení aby došlo k jejich shrnutí jak v procesních stanoviscích stran, tak soudem při zahájení jednání.

⁹ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 866.

Avšak ne všechna shodná tvrzení účastníků jsou pro soud závazná. Soud může učinit rozhodnutí, že shodná tvrzení účastníků učiní předmětem dokazování. Tento postup lze předpokládat především v případech, kdy pro rozhodnutí soudu bude nutná aplikace hmotného práva kogentní povahy. Dalším příkladem, kdy soud shodná tvrzení účastníků učiní předmětem dokazování, může být případ nesporného řízení, ve kterém je jednáno o výživu nezletilého. Modelově lze uvést, že ač matka i otec prohlásí, že otcovy příjmy jsou na hranici životního minima, nelze – i v souladu s ustálenou judikaturou – přenášet povinnost hradit výživné na stát v takových případech, kdy není zcela postaveno najisto, zda otec nezamlčuje ve spolupráci s matkou podstatné skutkové okolnosti.

Je třeba mít na zřeteli, že účastníci mohou prohlásit, že některé skutkové okolnosti jsou mezi nimi nesporné. Tím však není dotčeno právní hodnocení těchto skutkových okolností, které je ponecháno na soudu.

„Skutkové zjištění soudu může být založeno též na jednostranném úkonu účastníka, který je z hlediska dokazování doznáním určitých skutečností.“¹⁰ V případě doznané skutečnosti již není třeba provádět dokazování, taková skutečnost je považována za zjištěnou, výjimkou by mohl být pouze případ, kdy by bylo dokazováno, zda je doznání v souladu s kogentní právní úpravou.

Lze se však setkat s názorem, dle kterého pokud soud ze shodných tvrzení účastníků nevychází a shodně tvrzenou skutečnost učiní předmětem dokazování, napomáhá tak jedné ze stran sporu a ovlivňuje tak možný výsledek sporu.¹¹ Je tak navazováno na ustanovení § 6 o. s. ř., dle kterého má soud zjišťovat pouze ty skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné. Tímto lze říci, že soud by měl být při provádění důkazů (ostatně jako v celém soudním řízení) nestranný a neměl by nikterak napomáhat některé ze stran či jiným způsobem v prospěch či neprospěch některé ze stran zasahovat, avšak měl by postupovat tak, aby byla zjištěna objektivní pravda. V případě, kdy shodná tvrzení účastníků učiní předmětem dokazování, plyne tím pro jednu ze stran možná výhoda, neboť výsledek takového dokazování se nemusí shodovat s původně tvrzenou skutečností.

¹⁰ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha, C. H. BECK, 2009, str. 867.

¹¹ Svoboda K.: Obecné zákonitosti dokazování. Střety zákona s dosavadní soudní praxí. Praha: ASPI, 2009.

1.4 Procesní povinnosti a břemena v důkazním řízení.

Uplatňováním práva u soudu vznikají účastníkovi procesní povinnosti a břemena v rámci důkazního řízení. Dle dikce ustanovení § 120 o. s. ř. jsou účastníci povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení a je na rozhodnutí soudu, které z navrhovaných důkazů provede. Ve věcech, v nichž lze zahájit řízení i bez návrhu, jakož i v dalších řízeních vyjmenovaných v ustanovení § 120 odst. 2 o. s. ř., je soud povinen provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrženy. Ustanovení § 120 odst. 3 o. s. ř. dále uvádí, že nejde-li o řízení uvedená výše, může soud provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu. Neoznačí-li účastníci důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, vychází soud při zjišťování skutkového stavu z důkazů, které byly provedeny. Ve smyslu ustanovení § 120 odst. 4 o. s. ř. soud může též vzít za svá skutková zjištění shodná tvrzení účastníků.

Jak je výše uvedeno, ustanovení § 120 o. s. ř. vymezuje důkazní povinnost jako jednu z procesních povinností účastníků řízení. Je tím míněna povinnost navrhopvat důkazy nutné k prokázání práva uplatňovaného u soudu, avšak návrhová povinnost zahrnuje i povinnost označit konkrétní důkazy, které mají sloužit ke zjištění stavu věci.

Lze tedy konstatovat, že okruh rozhodujících skutečností, jež musí účastník řízení prokázat a tvrdit, tedy i rozsah procesních povinností a břemen, je určován předmětem řízení a aplikací hmotněprávní normy na ten který předmět řízení.

V teorii dochází k rozlišování důkazní povinnosti a důkazního břemene, jimž předchází povinnost tvrzení a břemeno tvrzení.

Účastník řízení je zatížen tzv. důkazní povinností, která mu plyne z ustanovení § 120 o. s. ř., avšak i např. z ustanovení § 101 o. s. ř. Účastník je tak povinen v první řadě tvrdit určité skutečnosti a k jejich prokázání navrhnout důkazní prostředky. Důkazní povinnost toho kterého účastníka se tak vztahuje k té skutečnosti, kterou tvrdí. Z důkazní povinnosti tak plyne povinnost tvrzení, tj. „povinnosti uvést skutečnosti důležité pro rozhodnutí.“¹² V případě, kdy „účastník nesplní svou povinnost tvrdit skutečnosti rozhodné z hlediska hypotézy právní normy, pak zpravidla ani nemůže splnit důkazní povinnost.“¹³

¹² Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní. Praha: Linde, 2004, str. 268.

¹³ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 861.

Žalobce tyto své povinnosti plní již v žalobním návrhu, kde je povinen označit všechny rozhodující skutkové okolnosti a musí označit důkazy, jichž se dovolává. Tato povinnost je mu stanovena mimo jiné v ustanovení § 79 o. s. ř. Vyličením rozhodných skutkových okolností vymezuje žalobce svůj žalobní návrh, kdy je na žalovaném při stavění jeho obrany, aby se vypořádal se svou povinností důkazní a povinností tvrzení. Není možno považovat za postačující, aby žalovaný pouze popíral skutkové okolnosti uvedené žalobcem v jeho žalobním návrhu a následných vyjádřeních.

Jak povinnost důkazní, tak povinnost tvrzení je na druhé straně provázena břemenem důkazním a břemenem tvrzení. Důkazní břemeno je chápáno jako vymezení procesní odpovědnosti účastníka, že soudu prokáže rozhodné skutečnosti jím tvrzené. Lze hovořit o takzvaném unesení či neunesení důkazního břemene. Žalobce, pokud chce unést důkazní břemeno, je povinen předložit relevantní důkazní prostředky k prokázání jím uplatňovaného nároku dle žalobního návrhu. V případě, že důkazními prostředky neprokáže svá tvrzení, která jsou z druhé strany popírána žalovaným, lze hovořit o tom, že neunesl důkazní břemeno a vystavuje se tak riziku, že v daném sporu bude neúspěšný.

V otázce důkazního břemene judikoval Nejvyšší soud České republiky v rozhodnutí uveřejněném pod sp. zn. 30 Cdo 2675/2006 v tom smyslu, že důkazní břemeno chápe jako procesní odpovědnost účastníka řízení za to, že za řízení nebyla prokázána jeho tvrzení a z toho důvodu je soudem rozhodnuto o věci samé v jeho neprospěch. Za smysl důkazního břemene je chápána možnost soudu rozhodnout o věci samé i v takových případech, kdy určitá skutečnost významná z hlediska hmotného práva v dané věci nebyla nebo mohla být prokázána a tedy soud po zhodnocení důkazů nemůže zaujmout stanovisko, zda tvrzená skutečnost je pravdivá či nikoliv. Ve světle tohoto rozhodnutí lze konstatovat, že důkazní břemeno leží na tom účastníkovi, který z existence těchto skutečností vyvozuje pro sebe příznivé právní důsledky, tedy jedná se o toho účastníka, který existenci těchto skutečností tvrdí. Lze se však setkat i s názorem, že závěr o tom, že účastník neunesl důkazní břemeno, lze učinit jenom za předpokladu, kdy soud řádně a úplně provedl všechny důkazy, které účastník označil k prokázání svého tvrzení. Výjimkou jsou důkazy, které soud neprovede i přes označení a navržení provedení takového důkazu účastníkem proto, že jeho provedením by nedošlo k prokázání rozhodných skutečností.

Pokud si soud prvního stupně učiní závěr o tom, že účastník řízení přítomný při soudním jednání neunesl důkazní břemeno, musí být takovému účastníkům poskytnuto poučení ve smyslu ustanovení § 118a odst. 3 o. s. ř., které se bude jevit jako bezvýsledné. Poučovací povinnost však pro soud přináší i určité nároky, a to v tom smyslu, že při jejím plnění již má soud určitou hmotněprávní (i když pouze předběžnou) jistotu při posouzení té konkrétní věci a soud je plně znalý procesních předpisů, jak má v takové situaci postupovat. „Neplnění uvedené poučovací povinnosti pak v praxi často souvisí s nejistotou soudce ohledně hmotněprávního posouzení uplatněného nároku a také ohledně procesního postupu, který na takový případ dopadá. Naopak zvládnutí těchto postupů pak činí řízení a z něj vycházející rozhodnutí předvídatelným a výrazně usnadňuje i postup odvolacího soudu v případném odvolacím řízení.“¹⁴

V souvislosti s výše uvedeným může nastat situace, která je označována jako „non liquet“, tj. není jasno. „Jedná se o stav, kdy rozhodná skutečnost není zcela prokázána. Nelze však v takovém případě postupovat tak, aby ve věci nebylo rozhodnuto. K řešení takové situace proto napomáhá nauka o důkazní povinnosti a důkazním břemeni.“¹⁵

S povinností tvrzení je úzce svázáno břemeno tvrzení, kterým jsou zatíženi účastníci řízení. Břemeno tvrzení zatěžuje účastníka v tom smyslu, že je na účastníku, aby svá tvrzení soudu předložil, aby byla soudu známa a soud se o nich dozvěděl. V opačném případě, kdy účastník břemeno tvrzení plně či zčásti neunesl, může dojít k situaci, že bude soudem rozhodnuto v jeho neprospěch, neboť soudu nebudou známy relevantní skutečnosti pro rozhodnutí ve věci samé, tudíž nemohou být ani předmětem dokazování.

Ač je důkazní břemeno především institut procesního práva, jedná se tak přeneseně o promítnutí práva hmotného do práva procesního. „Je tomu tak proto, že důkaz o určité skutečnosti a důsledky spjaté s neprokázáním určité skutečnosti se projevují v procesní sféře, totiž v soudním rozhodnutí, které buď odpovídá nebo neodpovídá skutečným hmotněprávním vztahům. V každém případě vytváří nové judikátní právo. Jednoduše lze též říci, že důkazní břemeno má smysl pouze tam, kde se dokazuje, a dokazování má smysl pouze tam, kde do právního vztahu vstupuje „nezávislý třetí“ s posláním spor

¹⁴ Králík, M.: Důkazní břemeno. Soudní rozhledy 1/2008, rubrika Rozhodnutí soudů ČR – Část civilní, str. 13.

¹⁵ Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní. Praha: Linde, 2004, str. 240.

autoritativně rozhodnout. A to je pole působnosti procesního a nikoli hmotného práva.¹⁶

V souvislosti s důkazním břemenem je nutno zmínit dvě otázky, a to otázku dělení důkazního břemene a otázku přenášení, přesouvání důkazního břemene či obrácení důkazního břemene.

Dělením důkazního břemene je rozuměna situace, kdy jak žalobce, tak žalovaný jsou zatíženi důkazním břemenem, čímž dochází k rozdělení důkazního břemene mezi strany sporu. Teorie však zastává i názor, že dělit důkazní břemeno mezi strany není možné. Opírá se o tvrzení, že dělení důkazního břemene by bylo možné v takovém případě, kdy by důkazní břemeno tvořilo v každém procesu jeden celek, který by bylo možno dělit. Je namítáno, že nelze hovořit o dělení důkazního břemene z toho důvodu, poněvadž důkazní břemeno je vždy vztaheno k jednotlivé skutečnosti, nejedná se tedy o celek, ale každá ze sporných stran je zatížena důkazním břemenem ve vztahu ke skutečnosti, kterou tvrdí. Obdobná argumentace je však přinášena i k institutu přenášení, přesouvání důkazního břemene. Jedním z argumentů je, že přenášení či přesouvání důkazního břemene není možné proto, neboť je vždy ve spojitosti s tvrzením účastníka řízení a tzv. přesouvání či přenášení je tak pouze stanovení určité právní domněnky. Obdobně je dále argumentováno: „V závislosti na hypotéze právní normy každá ze stran musí tvrdit skutečnosti a označit důkazy, na základě kterých bude moci soud rozhodnout v její prospěch; povinnost tvrzení, důkazní povinnost, břemeno tvrzení a důkazní břemeno nemohou „přecházet“ v řízení z jedné strany sporu na stranu druhou. Z důvodu neunesení důkazního břemene lze rozhodnout v neprospěch účastníka pouze tehdy, jestliže zhodnocení důkazů, které byly za řízení provedeny, neumožňuje soudu přijmout závěr ani o pravdivosti tvrzení účastníka a ani o tom, že by bylo nepravdivé.“¹⁷ K tomuto tvrzení lze odkázat na rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ve věci vedené pod sp. zn. 29 Odo 1069/2003.

Je otázkou, zda s výše uvedenými argumenty týkajícími se dělení či přesouvání důkazního břemene souhlasit. Jsem toho názoru, že v jistém smyslu dochází k přesouvání důkazního břemene v rámci civilního soudního řízení. Svůj názor opírám o skutečnost, že civilní řízení je interaktivním procesem, kdy strany jak vůči sobě

¹⁶ Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní. Praha: Linde, 2004, str. 272.

¹⁷ Králík M.: Důkazní břemeno. Soudní rozhledy 1/2008, rubrika Rozhodnutí soudů ČR – Část civilní, str. 13.

navzájem tak vůči soudu vyjevují svá skutková (sporná) tvrzení. Strany ve svých replikách reagují na tvrzení protistrany, čímž buď vyvracejí nebo potvrzují jednotlivá tvrzení. Tím dokazují opak toho, co již bylo dokázáno protistranou, či naopak učiní tvrzení protistrany nesporným, neboť jej nespoují. Pokud nebudou úspěšné ve svých tvrzeních, nelze předpokládat ani úspěch v celém sporu. Domnívám se, že takový postup lze chápat jako přesouvání důkazního břemene, neboť strany nevyjevují svá skutková tvrzení nezávisle, ale vždy v souvislosti s předchozím tvrzením druhé strany, nicméně nesmí zůstat opomenuto, že jsou stále za průběhu celého řízení zatíženy důkazním břemenem, tedy nenastává okamžik, kdy by důkazním břemenem zatíženy nebyly.

Břemeno dokazování lze rozdělit na tzv. objektivní břemeno tvrzení a prokazování a subjektivní břemeno tvrzení a prokazování. „Objektivní břemeno tvrzení a prokazování není samo o sobě břemenem, ale souhrnem pravidel, která se přemění ve skutečné břemeno až ve chvíli, kdy dojde k soudnímu sporu. Subjektivní břemeno tvrzení a prokazování je konkretizací (naplněním) objektivního břemena tvrzení a prokazování. K přeměně objektivního břemene tvrzení a prokazování na subjektivní břemeno dochází ve chvíli, kdy žalobce podá žalobu. Tím mu vznikne zcela konkrétní břemeno tvrdit a prokázat fakta, která mají přivodit jeho úspěch ve sporu. Subjektivní břemeno tvrzení a prokazování na rozdíl od objektivního břemene tvrzení a prokazování (které je souhrnem obecných pravidel) vystihuje aktuální skutkovou a důkazní situaci.“¹⁸

V rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky uveřejněném pod sp. zn. 30 Cdo 955/2005 bylo judikováno v otázce řízení o ručení, že právní úkony dlužníka jsou vůči věřiteli neúčinné tak, že věřitel nese břemeno tvrzení a břemeno důkazní v tom směru, že k uspokojení věřitelovy pohledávky prokazatelně nelze použít jiný majetek dlužníka. V dalším věřitel nese břemeno tvrzení a důkazní břemeno i ohledně úmyslu dlužníka zkrátit věřitele a ohledně toho, že tento úmysl musel být druhé straně znám. Jestliže však druhou stranou jsou osoby dlužníkovi blízké, je naopak na těchto osobách, aby prokázaly, že úmysl dlužníka zkrátit věřitele nemohly i při náležitě pečlivosti poznat. Je tedy zřejmé, že prvotně je břemeno tvrzení a důkazní břemeno položeno na straně věřitele, avšak za předpokladu, že se na druhé straně sporu nacházejí osoby dlužníkovi blízké, dochází k přesunutí důkazního břemene, kdy je i na tyto osoby položeno

¹⁸ Svoboda, K.: Dokazování. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, str. 23 – 24.

břemeno tvrzení a důkazní břemeno o tom, že jim nebyly úmysly dlužníka o zkrácení věřitele známé.

Dalším příkladem, který demonstruje výše uvedené, připustíme-li možnost, že k přenášení důkazního břemene dochází, může být spor vedený o nevrácení půjčky. Za předpokladu zachování pravidla, že neexistence se neprokazuje, žalobce pouze prokazuje, že došlo k platnému uzavření smlouvy o půjčce a že žalovanému věc, jíž se půjčka týkala, předal. Nelze po něm však žádat, aby prokazoval skutečnost, že nedošlo k vrácení půjčené věci. Důkazní břemeno je tak přeneseno i na osobu žalovaného, který musí prokázat, že došlo k vrácení věci.

Taktéž je třeba mít na paměti, že ač účastníci jsou ve smyslu ustanovení § 120 odst. 1 o. s. ř. povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení, prokazují tak však pouze skutečnosti, které svědčí v jejich prospěch. Lze tedy hovořit o tom, že účastníci prokazují skutečnosti právo navozující (zakládající) a právo vylučující. Ve smyslu ustanovení § 6 o. s. ř. tak „účastníci musí skutečnosti ve svůj prospěch prokázat se „spolehlivou“, tedy s naprostou jistotou.“¹⁹ S ohledem na výše uvedený příklad sporu plynoucího ze smlouvy o půjčce lze demonstrovat, že žalovaný vznese námitku promlčení a následně prokazuje, že tato námitka je důvodná.

K této problematice lze dále příkladmo uvést rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky publikované pod sp. zn. 33 Cdo 472/2007, kdy bylo judikováno tak, že důkazní břemeno ohledně tvrzení, že byla uzavřena smlouva o půjčce a že podle ní bylo dlužníku plněno, spočívá na věřiteli. Jsou-li tyto skutečnosti prokázány, pak věřitel unesl důkazní břemeno. Důkazní břemeno ohledně existence právní skutečnosti, která měla za následek zánik dluhu, tak leží na dlužníkovi. V případě, kdy účastník popře pravost, resp. správnost soukromé listiny, platí, že účastníka, který tuto listinu předložil k důkazu, stíhá důkazní povinnost a břemeno důkazní. Tento účastník tedy nese procesně nepříznivé následky toho, že se v řízení nepodaří prokázat pravost či správnost soukromé listiny. Dále například rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky publikované pod sp. zn. 23 Cdo 1255/2007 uvádí, že břemeno tvrzení a důkazní břemeno, jako procesní odpovědnost za nesplnění povinnosti tvrzení a důkazní povinnosti, jež je zakotveno v § 120 odst. 3, věty druhé, o. s. ř., vyplývá z hmotného práva; posouzení, který z účastníků řízení je nositelem břemene tvrzení a důkazního

¹⁹ Svoboda, K.: Česká koncepce rozdělení důkazního břemene. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2009.

břemene k té které v příslušném sporu právně významné skutečnosti, závisí na tom, jak jsou v normě hmotného práva ve věci aplikované vymezeny práva a povinnosti účastníků hmotněprávního vztahu. Konečně k přechodu důkazního břemene lze uvést rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR publikované pod sp. zn. 29 Cdo 285/2008: „Důkazní břemeno k prokázání kauzálních námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu nese žalovaný.“ Dle výše uvedeného lze tedy přijmout závěr, že otázka přesouvání důkazního břemene je pro teorii sporná, avšak v praktickém pohledu lze uzavřít, že pokud je na jedné straně sporu prokázána nějaká významná skutečnost pro ten daný spor, je – pokud nechce druhý účastník nést nepříznivé následky takového tvrzení a prokázání takového tvrzení stranou prvou – na druhém účastníkovi sporu, aby toto tvrzení a prokázání takového tvrzení zpochybnil či vyvrátil. Je tedy zřejmé, že tak povinnost tvrzení a důkazní břemeno přechází na tu stranu, pro kterou jsou dosavadní výsledky řízení v neprospěch. Za předpokladu, že nebude taková strana schopna prokázat skutečnost, která by tak svědčila v její prospěch, je vysoce pravděpodobné, že bude ve sporu neúspěšná.

K neunesení důkazního břemene judikoval Nejvyšší soud České republiky ve svém rozhodnutí publikovaném pod sp. zn. 21 Cdo 408/2003, a to ve stručnosti tak, že závěr o tom, že účastník neunesl důkazní břemeno, lze učinit jen tehdy, jestliže soud řádně a úplně provedl všechny důkazy, které účastník označil k prokázání svého tvrzení. Účastníkem označený důkaz soud neprovede pouze v případě, že jeho prostřednictvím nepochybně nelze prokázat pro věc rozhodnou skutečnost, například proto, že označený důkaz je zjevně nezpůsobilý prokázat tvrzenou skutečnost nebo že se týká skutečnosti, která je podle hmotného práva pro rozhodnutí o věci bezvýznamná. Toto rozhodnutí pouze podepírá shora uvedené tvrzení, tj. že pokud účastník relevantními důkazy nepodpoří své tvrzení a nevyvrátí tvrzení protistrany, tak bude toto pokládáno za pravdivé a důkazně podepřené, a nezbývá, než-li aby soud rozhodl ve prospěch té strany, která dostala svým povinnostem, avšak – jak je již výše uvedeno – za předpokladu, že soud své rozhodnutí dostatečně odůvodní.

Instituty výše uvedené, tj. povinnost důkazní a povinnost tvrzení a jím odpovídající břemeno důkazní a břemeno tvrzení, jsou instituty kontradiktorního (sporného) řízení. V nesporném řízení je nelze plně uplatňovat, neboť zde je pak na soudu samém, aby

zjišťoval (v rámci i např. celospolečenského zájmu) skutkové okolnosti důležité pro jeho rozhodnutí.

Z podstaty nesporného řízení je tedy možné vyvodit, že v případě tzv. „nesporů“ k přesouvání břemene tvrzení a prokazování mezi účastníky nedochází. Jaký bude spor ve výsledku, to je vždy otázkou, kterou musí vyřešit soud. Hlavním rozdílem mezi sporným a nesporným řízením v oblasti dokazování je především to, že v případě nesporného řízení je na soudu, aby náležitě zjistil skutkový stav věci, a to bez ohledu na důkazní aktivitu účastníků. Účastníci jsou sice v rámci nesporného řízení vázáni povinnostmi tvrdit a o svých tvrzeních předkládat důkazy, avšak pro případ, že tuto svou povinnost náležitě neplní, jim nehrozí žádná procesní sankce. Sporné řízení je naopak ovládáno jinými principy a z toho plynoucími důsledky. Ač ve sporném řízení neprokazuje pouze žalobce, neboť ten překládá pouze tvrzení a navrhuje prokazování těchto tvrzení pro skutečnosti, jež navozují jeho právo, dokazování se úzce dotýká i žalovaného, který předkládá tvrzení a prokazuje tyto tehdy, kdy je třeba vyloučit tvrzení žalobce. Výjimkou z těchto situací je ta, kdy je třeba rozhodnout o otázce, která je závislá na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí. V takovém případě je třeba posouzení znalecm a to i za předpokladu, že by znalecké posouzení nebylo navrhováno ani jednou ze sporných stran.

2. ZÁSADY OVLÁDAJÍCÍ DOKAZOVÁNÍ.

2.1. Zásady dokazování ovládající sporné řízení.

Platná právní úprava akcentuje ve sporném řízení zásadu projednací, jež je založena na tom, že „tvrzení určitých skutečností a navrhování důkazů je prokazujících je zásadně věcí účastníků.“²⁰ Aktivita v důkazním řízení je tak položena na bedra účastníků, kteří předkládají a navrhují důkazy, jimiž prokazují svá tvrzení. Účastníci řízení tak plní své procesní povinnosti a břemena v rámci důkazního řízení. Nicméně, ač je ve sporném řízení aktivita přenesena na účastníky řízení, lze vymezit dvě zásady, které se uplatní. Prvou zásadou je to, že soud není vázán důkazními návrhy účastníků v tom smyslu, že by bylo jeho povinností provést všechny nabízené důkazy. Soud sám

²⁰ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 860.

posuzuje jednotlivé důkazní návrhy a následně rozhoduje, zda a které z důkazních návrhů provede. Druhou zásadou, kterou lze vymezit pro kontradiktorní řízení, je to, že soud není povinen provést dokazování v tom směru, jak navrhl účastník, ale může vést dokazování takovým směrem a provést tedy dokazování potud, jestliže provedení takových důkazů je nutné pro náležité zjištění skutkového stavu. Dle ustanovení § 120 odst. 3 o. s. ř. je stanoveno, že nejde-li o řízení uvedená v odst. 2 tohoto ustanovení, může soud provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu.

K výše uvedenému je však nutno dodat, že ve sporném řízení platí, že soud musí postupovat při provádění důkazů tak, že provede především důkazy navržené účastníky a k důkazům, jež nejsou stranami navrženy, se uchýlí pouze za předpokladu, že jsou pro rozhodnutí ve věci nutné a potřeba je provést vyplývá z obsahu spisu. Jak je již výše naznačeno, takový postup soudu však nesmí být ve prospěch či neprospěch jedné ze stran, neboť je třeba respektovat zásadu rovnosti postavení účastníků řízení. Soud tak nemá působit jako vyhledávač důkazů, avšak musí své dokazování vést tak, aby byla věc náležitě objasněna. „Oprávnění soudu provést účastníky nenavržené důkazy se uplatní především v souvislosti s právním posouzením věci tam, kde soud bude na skutkový základ aplikovat právní předpis kogentní (donucující) povahy. Jestliže má rozhodnutí soudu odpovídat hmotnému právu, pak soud musí mít možnost zjistit též skutečnosti rozhodné podle hmotného práva, aniž by účastníci k jejich prokázání navrhli všechny potřebné důkazy, jsou-li pro soud dosažitelné a vyplývají-li z obsahu spisu.“²¹

Zásada projednací se v občanském soudním řádu promítá např. v ustanovení § 6 či v ustanovení § 101.

Ve sporném řízení se též promítá zásada dispoziční, a to tím, že účastníci disponují předmětem sporu a v tomto rozsahu též žalobce může omezit svůj žalobní návrh, čímž ovlivňuje rozsah dokazování, či naopak může svůj žalobní návrh rozšířit a tím i rozsah dokazování, ovšem vždy za respektování zásady koncentrace řízení.

²¹ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 863.

2.2. Zásady dokazování ovládající nesporné řízení.

V nesporném řízení je však situace značně odlišná. Cílem nesporného řízení není vyřešit sporné otázky mezi účastníky řízení, ač se v průběhu takového řízení mohou sporné otázky vyskytnout, ale upravit poměry účastníků.

V rámci nesporného řízení je tak, v protikladu k řízení spornému, aktivita položena i na bedra soudu, který zjišťuje skutkové poznatky nutné pro své rozhodnutí ve věci v takovém rozsahu, aby mohl nestranně rozhodnout. Nesporné řízení je tak ovládáno zásadou vyšetřovací, „jejímž uplatňováním je v nesporném řízení často sledován celospolečenský zájem (většinou jde o řízení, která lze zahájit bez návrhu).“²² Její praktické důsledky spočívají v tom, že soud není limitován tvrzeními a návrhy účastníků, přičemž je nerozhodné, zda se jedná o řízení, které lze zahájit pouze na návrh či nikoliv.

V nesporných řízeních tak dochází k uplatnění zásady vyšetřovací, neboť „soud má právo a zároveň povinnost zjišťovat všechny skutečnosti důležité pro meritorní rozhodnutí.“²³

Další odlišností od sporných řízení je uplatnění zásady oficiality, neboť ve smyslu ustanovení § 81 o. s. ř. může ve vybraných případech soud zahájit řízení i bez návrhu. Vzhledem k této skutečnosti je dispoziční zásada potlačena a do popředí se dostává zásada oficiality.

Pro nesporná řízení obecně platí řada dalších odchylností od řízení sporného – např. účastníci řízení nesporného jsou dáni přímo zákonem (viz ustanovení § 94 odst. 1 a odst. 2 o. s. ř.). Dalším příkladem je, že v případě tzv. nesporných řízení účastníci neodpovídají za výsledek sporu, neboť důkazní aktivita je přenesena na soud. Avšak je i zájmem účastníků a nemůže jim být upřeno, aby se na průběhu sporu podíleli a případně předkládali soudu návrhy na provedení důkazu.

²² Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 866.

²³ Svoboda, K.: Dokazování. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, str. 92.

2.3. Zásada přímosti provádění důkazů.

Zásada přímosti provádění důkazů vyplývá z ustanovení § 122 občanského soudního řádu. Dle jmenovaného ustanovení odst. 1 dokazování provádí soud při jednání. Z uvedeného tedy plyne, že dokazování provádí příslušný soud, jenž rozhoduje ve věci, a dokazování provádí přímo při jednání, tj. za možnosti účasti účastníků. Nelze opominout souvislost s ustanovením § 115 občanského soudního řádu, které v odst. 1 stanoví, že nestanoví-li zákon jinak, nařídí předseda senátu k projednání věci samé jednání, k němuž předvolá účastníky a všechny, jejichž přítomnost je třeba. Výjimka je pak stanovena pro případy uvedené v ustanovení § 115a občanského soudního řádu, dle něhož k projednání věci samé není třeba nařizovat jednání, jestliže ve věci lze rozhodnout na základě účastníky předložených listinných důkazů a účastníci se práva účasti na projednání věci vzdali, popřípadě s rozhodnutím věci bez nařízení jednání souhlasí. Toto však nelze aplikovat na věci nesporné ve smyslu ustanovení § 120 odst. 2 občanského soudního řádu.

Ustanovení § 122 odst. 2 občanského soudního řádu však stanovuje dvě výjimky z principu přímosti. První výjimkou je tzv. dožádání, tj. provedení důkazu dožádaným soudem, druhou výjimkou je provedení důkazu mimo jednání v případě, kdy je proveden takový důkaz předsedou senátu z pověření senátu. Pro obě výjimky je však stanoveno jedno základní kritérium, které musí být naplněno – tím je účelnost takového postupu. Je tak zohledňována nákladnost provedení důkazu před procesním soudem a/nebo obtížnost provedení důkazu při jednání soudu. Příkladem, odůvodňující takový postup, lze uvést výslech svědka v nemocnici, jež není schopen opustit lůžko a zúčastnit se jednání, či ohledání budovy ležící mimo obvod procesního soudu.

Je na místě uvést rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ve věci vedené tímto soudem pod sp. zn. 29 Odo 164/2006, kdy bylo judikováno tak, že možnost soudu rozhodnout o věci samé bez nařízení jednání předpokládá, že všechny rozhodné skutečnosti jsou zřejmé z toho, co je obsahem spisu; jinak může soud činit skutková zjištění nebo mít určité skutečnosti za osvědčeny jen na základě těch důkazů, které byly provedeny při jednání.

Dle výše uvedeného je v občanském soudním řádu promítnut jeden ze základních principů civilního soudního řízení, a to princip ústnosti a přímosti. Principem přímosti

je tak rozuměno, že „soud je v přímém, osobním styku s účastníky, a souvisí v tom smyslu s principem ústnosti.“²⁴

2.4. Zásada materiální a formální pravdy.

Zásady materiální a formální pravdy jsou jedny ze základních zásad celého civilního soudního řízení. Zásada materiální (též objektivní) pravdy „znamená, že proces je uzpůsoben tak, aby umožňoval zjištění skutečného skutkového stavu, neklade v tomto směru žádné formální překážky.“²⁵ Strany sporu tak v rámci řízení tvrdí a prokazují pro ten který spor rozhodné skutkové okolnosti. Je však zcela zřejmé, že ne všechna tvrzení předložená stranami se budou vždy opírat o skutečný stav, budou tedy pravdivá. Lze konstatovat, že strany si v rámci sporu vytvářejí jakousi vlastní pravdu, kterou následně prokazují. Účastník není žádným způsobem, v případě, že se jeho tvrzení nezakládají na pravdě, sankcionován, nehrozí mu v podstatě žádná ztráta. Je tedy otázkou, do jaké míry se pravda zjištěná soudem v rámci řízení shoduje s pravdou objektivní.

Navíc v rámci soudního řízení jsou vyjevovány skutečnosti, které se již staly, tedy skutečnosti z minulosti. Soud tyto skutečnosti zjišťuje, poznává nepřímo, není jejich přímým svědkem, je pouze svědkem jejich rekonstrukce. Lze tedy konstatovat, že „procesní pravda je pravdou, která se soudu k věření předkládá procesními stranami.“²⁶

Z výše uvedeného tedy plyne, že „civilní proces tedy počítá se dvěma pravdami – jednou objektivní, druhou procesní (tvoří ji skutková zjištění, která soud učiní během řízení). Procesní pravda vzniká na základě zákonem nebo právními zvyklostmi upraveného postupu během řízení. Má zpravidla oporu v realitě, ale nemusí ji zcela vystihovat. Pro označení této procesní pravdy se vžil pojem „formální pravda“.²⁷

„Formální pravdou jsou tedy skutková zjištění soudu, k nimž soud během řízení na základě zákonem upraveného postupu dospěl jinak než cestou dokazování, a o nichž lze předpokládat, že mohou být v rozporu s objektivní realitou.“²⁸ Lze tedy říci, že zásada

²⁴ Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní. Praha: Linde, 2004, str. 79.

²⁵ Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní. Praha: Linde, 2004, str. 90.

²⁶ Brtník S.: Materiální a formální pravda v současném soudním procesu. Bulletin advokacie 10/2010, str. 43

²⁷ Svoboda, K.: Dokazování. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, str. 19.

²⁸ Svoboda, K.: Dokazování. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, str. 19.

formální pravdy představuje takový postup soudu, kdy za předpokladu dodržení určitých forem je stanoven výsledek procesu, jež nemusí být vždy postaven na základě skutečnosti.

Vzhledem k výše uvedenému lze tedy konstatovat, že „princip materiální pravdy bývá spojován s objektivní pravdou, kterou se má soud snažit zjistit a učinit základem pro své rozhodnutí. Princip formální pravdy bývá naproti tomu spojován se subjektivní pravdou stran, z nichž vítězí ta, která o své pravdě dokáže soud procesními prostředky přesvědčit.“²⁹

2.5. Zásada koncentrace řízení.

Zásada koncentrace řízení či princip legálního pořádku je zásadou, dle které je soudní řízení rozčleněno do určitých etap. Pro každou z těchto etap je tak stanoveno, že musí být provedeny určité úkony pod sankcí prekluze. Z uvedeného vyplývá, že procesní úkony jsou pro tu určitou etapu řízení koncentrovány.

Koncentrace řízení tak „nastává buď ke skončení přípravného jednání nebo ke skončení prvního jednání ve věci, popřípadě v obou případech ke dni, kdy účastníkům uplynula soudem dodatečně poskytnutá lhůta. Ke skutečnostem a důkazům, ohledně nichž stíhá účastníka břemeno tvrzení a břemeno důkazní a které byly tímto účastníkem uplatněny po nastalé koncentraci řízení (následujícího dne), soud nesmí při zjišťování skutkového stavu přihlížet. Den, kdy nastala koncentrace řízení, je závazný také pro soud potud, že určuje stav spisu, z něhož soud vychází ve smyslu ustanovení § 120 odst. 3 o. s. ř. Soud je oprávněn ve sporném řízení z vlastní iniciativy provádět jen ty důkazy, které se ve spisu nacházely, popřípadě ze spisu vyplývaly nejpozději ke dni, jenž předcházal dni, ke kterému nastala koncentrace řízení.“³⁰ Z hlediska možné dispozice s předmětem řízení a tedy možností přípuštění soudem změny žaloby ve smyslu ustanovení § 95 o. s. ř. je však nutno podotknout, že přípuštění změny žaloby se nedotýká účinků koncentrace.

²⁹ Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní. Praha: Linde, 2004, str. 91.

³⁰ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 864.

Koncentrace řízení však nenastane v případech řízení dle ustanovení § 120 odst. 2 o. s. ř. a v případech, kdy soudem není dáno řádné poučení dle ustanovení § 118b odst. 2 o. s. ř. a ustanovení § 114c odst. 5 o. s. ř.

Univerzální systém koncentrace řízení byl tak zaveden do občanského soudního řádu novelou provedenou zákonem č. 7/2009 Sb. a to v ustanoveních § 114c odst. 4 a 118b odst. 1 o. s. ř.

3. PRŮBĚH DOKAZOVÁNÍ.

Důkazní řízení je uspořádáno do 4 základních fází, kdy v každé fázi musí být provedeny zákonem stanovené úkony. Důkazní řízení lze takto rozčlenit do fáze navrhování důkazů, fáze obstarávání důkazů, fáze provádění důkazů a závěrečné fáze hodnocení důkazů.

3.1. Navrhování důkazů.

Ustanovením § 120 odst. 1 věta první o. s. ř. je stanovena povinnost účastníků označit důkazy k prokázání svých tvrzení. Účastník, který některou ze skutečností tvrdí, má povinnost tuto skutečnost náležitě a bezesporu (se spolehlivou jistotou) prokázat. Za tím účelem tento účastník navrhuje důkazy, případně důkazy označuje. Tato povinnost je spojena s požadavkem určitosti důkazního návrhu. „Aby vůbec soud mohl tomuto požadavku dostát, musí vždy znát účastníkem tvrzenou skutkovou verzi sporné skutečnosti, k jejímuž prokázání účastník nabízí důkaz.“³¹

Je však třeba si položit otázku, co je rozuměno návrhem v procesním slova smyslu. Návrhem je chápáno jednak označení důkazu, ale i případné sdělení, kde/u koho se důkazní prostředek nalézá či jakým způsobem jej lze zajistit.

Nicméně je třeba předpokládat, že účastník nemusí být zcela srozuměn, co jeho povinnost ve smyslu ustanovení § 120 odst. 1 věta první o. s. ř. plně obnáší. Soud je proto zatížen tzv. poučovací povinností dle ustanovení § 118a o. s. ř., kdy je mu uložena

³¹ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 862.

„povinnost účastníka poučit jak v souvislosti s přípravou jednání, tak při jednání“.³²
„Poučení účastníka o povinnosti označit důkazy musí mít zcela konkrétní obsah; soud v rámci poučení účastníku sdělí, že k určité skutečnosti, kterou tvrdil, nenabídl důkaz, resp. že se nevyslovil k tomu, proč tak neučinil. Formu poučení soud zvolí podle okolností případu. V úvahu tak přichází jak výzva učiněná v rámci přípravy jednání formou usnesení, tak i neformální poučení při jednání.“³³

Vzhledem ke skutečnosti, že důkazy mohou být stranami navrhovány v průběhu řízení (za respektování zásady koncentrace řízení), může nastat situace, kdy je účastníkem navržen důkaz, kdy vzápětí účastník sám vyhodnotí, že není v jeho zájmu či si již nepřeje, aby byl jím navržený důkaz proveden. Tzv. odvolání důkazu je pak za této situace možné však pouze do okamžiku, dojde-li návrh na odvolání důkazu soudu současně s jeho návrhem na provedení důkazu. Současně si však musí být účastník vědom, že takový úkon vede k tomu, že již nemůže v případném odvolacím řízení namítat neprovedení takového důkazu.

Kontradiktornost sporného řízení však sebou nese i možnost (právo) účastníka vyjádřit se k návrhu na provedení důkazu předloženým protistranou. Účastníkovi je tak dána možnost vyjádřit souhlas s provedením důkazu navrhovaného protistranou či naopak, vyjádřit svůj nesouhlas s jeho provedením, příp. poukázáním na tu skutečnost, že důkaz navrhovaný protistranou je dle názoru účastníka irelevantní, zbytečný, nepřijatelný či/a je navržen pouze za účelem protahování celého sporu. Je na soudu, aby se k takovému stanovisku účastníka vyjádřil buď v tom smyslu, že návrhu na provedení důkazu vyhoví či že návrhu na provedení důkazu nevyhoví.

Pro fázi navrhování důkazů je však třeba rozlišit mezi řízením sporným a řízením nesporným. Řízení sporné je ovládáno zásadou projednací, je tedy na účastnících řízení, aby plnili své procesní povinnosti, tj. povinnost tvrzení a povinnost důkazní. Řízení nesporné je ovládáno zásadou vyšetřovací, je proto kladena povinnost na soud samotný, aby provedl za účelem zjištění skutkového stavu i jiné důkazy, než byly účastníky navrhovány.

³² Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 862.

³³ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 862 – 863.

3.2. Obstarávání důkazů.

Je věcí soudu, aby navržené důkazy obstaral a to tak, aby „je bylo možno při jednání provést, s výjimkou těch listin a věcných důkazů, které předloží sám jejich navrhovatel.“³⁴ Soud tedy předvolá svědky dle ustanovení § 126 odst. 1 o. s. ř., ustanoví znalce ve smyslu ustanovení 127 odst. 1 o. s. ř., obstará listiny dle ustanovení § 129 odst. 2 o. s. ř. či předměty k ohledání dle ustanovení § 130 odst. 1 o. s. ř. Nicméně není jen na soudu, aby byly náležitě důkazy obstarány. Vzhledem k břemenu tvrzení a břemenu důkaznímu je též na účastnících, aby jednotlivé důkazní prostředky předložili soudu. Tato povinnost stíhá i další osoby, nejen tedy účastníky řízení, kteří mají ze zákona uloženu ediční povinnost. Ediční povinnost je stanovena především ve vztahu k důkazu listinou a ohledáním a to v ustanovení § 129 odst. 2 a ustanovení § 130 odst. 1 věta druhá o. s. ř. Ediční povinnost může být soudem uložena i třetí osobě, která se neúčastní řízení a její nesplnění může být stiženo pořádkovou pokutou ve smyslu ustanovení § 53 o. s. ř. Avšak i v tomto případě je na soudu, aby respektoval povinnost zachovat tajemství nebo mlčenlivost ve smyslu ustanovení § 124 o. s. ř. Navíc „i přes nedostatek výslovné úpravy lze dovodit, že ten, komu by v důsledku předložení listiny hrozilo trestní stíhání za podmínek uvedených v § 126 odst. 1, nemůže být donucován k předložení listiny.“³⁵ Má-li však soud možnost získat například listinu od jiného soudu či orgánu, může si sám takovou listinu vyžádat.

3.3. Provádění důkazů.

Ustanovení § 120 odst. 1 věta druhá o. s. ř. jasně vymezuje, že soud rozhoduje, které z navrhovaných důkazů provede. Dále je v ustanovení § 122 odst. 1 o. s. ř. stanoveno, že dokazování soud provádí při jednání. Soud tak nemusí provést všechny důkazy navržené účastníky, ale je na jeho zvážení, které důkazy vyhodnotí jako relevantní pro daný případ a které budou provedeny. Pro soud tak bude stěžejním hlediskem přípustnost provedení důkazu, jeho účel a relevantnost ve vztahu k projednávané věci.

³⁴ Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní. Praha, Linde, 2004, str. 266.

³⁵ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 904.

Je tedy na soudu, aby zvážil relevantnost důkazu. Relevantním důkazem je tak třeba chápat takový důkazní prostředek, který má vztah k věci, jež je předmětem řízení, jež může prokázat žalobcem tvrzenou skutečnost nebo naopak, jež může tuto skutečnost vyvrátit. Soud při posuzování relevantnosti či nerelevantnosti důkazu postupuje v rámci zásady volného hodnocení důkazů, přičemž však své závěry musí dostatečně odůvodnit (viz problematika opomenutých důkazů) a tyto jeho závěry musí být instančně přezkoumatelné.

Navrhování důkazů a jejich obstarávání úzce souvisí s tím, že je třeba mít jasnou představu o tom, co má být konkrétně dokázáno (prokázáno). Je tedy na soudu, nelze tuto povinnost klást na účastníky řízení, aby subsumoval nárok účastníka pod hmotněprávní ustanovení a s ohledem na svou aplikaci aby účastníka poučil, jaké důkazy musí být předloženy, resp. co se stává předmětem dokazování.

Úkolem soudu je i provést zhodnocení, zda se jedná o důkaz přípustný či důkaz nepřípustný. Za nepřípustný důkaz tak je považován důkaz, který nebyl získán v souladu s právem. Předně lze za takový důkaz označit důkaz, jež porušuje ústavní právo fyzické osoby na ochranu soukromí. Příkladem lze za nepřípustný důkaz v souladu s judikaturou označit nahrávku telefonického hovoru, která byla pořízena bez vědomí hovořících osob.

Návrh na provedení důkazu, kterému nebude vyhověno, tak může být zamítnut usnesením, proti němuž není odvolání přípustné. Avšak se závěrem, které z navrhovaných důkazů byly provedeny a které nikoliv, se však musí náležitě vypořádat soud i v odůvodnění konečného rozhodnutí.

Ve smyslu ustanovení § 120 odst. 3 o. s. ř. v případě, kdy se nejedná o nesporná řízení, může soud provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu. „Oprávnění soudu provést účastníky nenavržené důkazy se uplatní především v souvislosti s právním posouzením věci tam, kde soud bude na skutkový základ aplikovat předpis kogentní (donucovací) povahy. Jestliže má rozhodnutí soudu odpovídat hmotnému právu, pak soud musí mít možnost zjistit též skutečnosti rozhodné podle hmotného práva, aniž by účastníci k jejich prokázání navrhli všechny potřebné důkazy, jsou-li pro soud dosažitelné a vyplývají-li z obsahu spisu.“³⁶ Dále je určeno, že neoznačí-li účastníci

³⁶ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 863.

důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, vychází soud při zjišťování skutkového stavu z důkazů, které byly provedeny. Dle ustanovení § 122 odst. 2 o. s. ř. je-li to účelné, může být o provedení důkazu dožádán jiný soud nebo předseda senátu může důkaz z pověření senátu provést mimo jednání. Musí však být zachována zásada přímosti v tom smyslu, že dle věty druhé ustanovení 122 odst. 2 o. s. ř. účastníci mají právo být přítomni u takto prováděného dokazování s tím, že jeho výsledky je třeba vždy při jednání sdělit. Navíc ve smyslu ustanovení § 122 odst. 3 senát může vždy rozhodnout, aby provedené důkazy byly doplněny nebo před ním opakovány.

Z výše uvedeného tedy plyne, že rozsah dokazování v rámci sporného řízení není limitován jen návrhy účastníků, ale dle posouzení soudu v rámci hmotného i procesního práva může být dokazování doplněno i o důkazy, jejichž potřeba provedení vyšla najevo v průběhu řízení.

Účastníci při provádění důkazů mají ve smyslu ustanovení § 123 o. s. ř. právo vyjádřit se k návrhům na důkazy a ke všem důkazům, které byly provedeny. Toto právo účastníka se dotýká nejen dokazování prováděného před příslušným soudem, ale i tzv. dožádání.

Závěrem je nutno uvést, že dle ustanovení § 123 o. s. ř. je dáno právo účastníkům řízení, aby se po provedení důkazu k tomuto vyjádřili, aby případně uvedli další své návrhy či hlediska, která jsou pro hodnocení toho kterého důkazu podstatná. Tato jejich vyjádření k provedeným důkazům tak mají vliv na závěrečné rozhodnutí soudu, ale i na další průběh dokazování, neboť účastníci na základě provedeného důkazu mohou navrhnout provedení důkazu jiného, který může předchozí důkaz a výsledky z něj plynoucí ovlivnit.

K právu účastníka vyjádřit se jak k navrženým tak provedeným důkazům se vyslovil i Ústavní soud České republiky ve svém nálezu vedeném pod sp. zn. I. ÚS 236/98. V tomto nálezu bylo Ústavním soudem České republiky stanoveno, že ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, tj. dle zásad spravedlivého procesu, a v souvislosti s obecným procesním předpisem, musí být dána účastníkovi řízení možnost vyjádřit se nejen k provedeným důkazům a k věci samé, ale též možnost navrhnout důkazy, jejichž provedení pro prokázání svých tvrzení ten který účastník pokládá za potřebné. Jak Ústavní soud České republiky uvádí, tomuto procesnímu právu účastníka odpovídá povinnost soudu nejen o vznesených nárocích rozhodnout, ale také

– za předpokladu, že jim není vyhověno – ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů navržené důkazy neprovedl. V případě, že tak obecný soud neučiní, je jeho rozhodnutí zatíženo nejen vadami spočívajícími v porušení obecných procesních předpisů, ale současně postupuje v rozporu se zásadami vyjádřenými v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nezbývá než připomenout, že i v civilním soudním řízení platí princip ochrany utajovaných skutečností a povinnosti mlčenlivosti ve smyslu ustanovení § 124 o. s. ř. Tento princip slouží k ochraně nejen samotných účastníků řízení, ale i ve vztahu například k bezpečnosti a obraně státu. Ve smyslu zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, v platném znění, mohou být „v občanském soudním řízení předmětem dokazování jen tehdy, došlo-li ke zproštění povinnosti zachovávat mlčenlivost o utajovaných informacích. Posouzení, zda osoba povinná zachovávat mlčenlivost bude oprávněným orgánem zproštěna mlčenlivosti, je pouze věcí tohoto orgánu.“³⁷ Další právní úprava, která stanovuje povinnost mlčenlivosti, se váže např. k soudcům, advokátům, znalcům a tlumočnickům atd. „Skutečnosti chráněné touto mlčenlivostí mohou být v občanském soudním řízení projednávány nebo dokazovány, jen jestliže povinnosti zachovávat mlčenlivost zprostil příslušný orgán nebo ten, v jehož zájmu je povinnost mlčenlivosti uložena (zpravidla účastník).“³⁸ Odlišný režim však platí pro zdravotnickou dokumentaci pacienta. Dle ustanovení § 55 odst. 2 písm. d) zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, v platném znění „jestliže účastník sám předloží soudu svou zdravotnickou dokumentaci a navrhne, aby soud provedl důkaz touto dokumentací, pak tím bez dalšího zprošťuje zdravotnické pracovníky (léčebné zařízení) povinnosti mlčenlivosti.“³⁹ V opačném případě je nutný souhlas pacienta, jehož „zdravotnickou dokumentací se provádí důkaz“.⁴⁰

Ve smyslu ustanovení § 116 odst. 1 o. s. ř. je soudní jednání veřejné s výjimkou jednání prováděného notáři jako soudními komisaři. Za předpokladu, že jsou projednávány skutečnosti, které jsou předmětem utajení včetně obchodního tajemství, je však pro takové případy stanoven procesní postup ustanovením § 116 odst. 2 o. s. ř., kdy může být veřejnost pro celé jednání nebo jeho část vyloučena.

³⁷ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 881.

³⁸ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 882.

³⁹ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 882.

⁴⁰ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 882.

Avšak i z uvedené právní úpravy, která stanovuje v ustanovení § 125 o. s. ř. obecnou zásadu, dle které mohou sloužit za důkaz všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci, existují výjimky. Za první výjimku lze označit situaci, kdy je přímo zákonem stanoven důkazní prostředek, kterým může být proveden důkaz. Jako modelovou situaci pro tuto výjimku lze uvést směnečné řízení, kdy dle ustanovení § 175 odst. 1 o. s. ř. je přímo zákonem vyžadováno, aby v případech, kdy je podán návrh na vydání směnečného platebního rozkazu, byla žalobcem předložena v prvopisu směnka nebo šek, o jejichž pravosti není důvodu pochybovat. Druhou výjimkou je případ, kdy sám zákon stanovuje, že pro určitý případ je třeba dát přednost určitému důkaznímu prostředku a teprve v případě, že tento důkaz provést nelze, je možno přistoupit k jinému důkaznímu prostředku. Příkladem lze uvést spor plynoucí ze smlouvy o převodu nemovitosti. Pro smlouvu o převodu nemovitosti je obligatorně hmotným právem stanovena povinnost písemné formy. Pokud však není písemná smlouva dle uvedeného k dispozici, lze v rámci dokazování přistoupit k jiným důkazním prostředkům. Konečně posledním případem je skupina případů, kde je zákonem předepsáno použití určitých důkazních prostředků, aniž by ale byla vyloučena možnost provedení jiných. Příkladem lze ve zkratce uvést řízení o způsobilosti k právním úkonům ve smyslu ustanovení 187 odst. 3 o. s. ř., kdy je přímo zákonem stanoveno, že je třeba provést důkaz výslechem znalce, tedy nelze se spokojit pouze s písemným posudkem znalce, avšak tento může být taktéž jako důkazní prostředek předložen.

3.4. Hodnocení důkazů.

Hodnocení důkazů provádí výlučně soud a to v rámci ustanovení § 132 a následujících občanského soudního řádu. Důkazy hodnotí soud podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti; přitom pečlivě přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci. Nicméně i účastník sám může provedení dokazování hodnotit a sám pro sebe z něj vyvozovat závěry, kterým následně přizpůsobuje svůj další postup.

Občanský soudní řád tak vychází ze zásady volného hodnocení důkazů. Tato zásada nahradila dříve využívanou zásadu formálního hodnocení důkazů. Zásada formálního

hodnocení důkazů byla postavena na tom, že za předpokladu, kdy byly splněny zákonem určené podmínky, soud musel považovat prokázání určité skutečnosti za pravdivé. Oproti tomu zásada volného hodnocení důkazů je postavena na tom, že soud si sám činí závěry, jež se týkají pravdivosti provedeného důkazu, jeho relevantnosti k dané projednávané věci, zda z aspektu hmotněprávního jsou pro spor provedené důkazy rozhodné atd. Silný vliv na hodnocení důkazů má i vnitřní přesvědčení soudce, jeho praxe i logický myšlenkový postup.

Shrnou-li výše uvedené, je hodnocením důkazů taková myšlenková činnost soudu, na základě které je důkazům přisuzována hodnota závažnosti (důležitosti) pro rozhodnutí, hodnota zákonnosti a hodnota pravdivosti. Hledisko závažnosti tak představuje hodnocení důkazů z pohledu jeho významu pro rozhodnutí, zda lze o takový důkaz opřít skutková zjištění, tj. zda jsou pro zjištění skutkového stavu upotřebitelné. Důkazy, jež nemají relevantní vztah k zjištění skutkového stavu, se již dále soud nezabývá. Soud je povinen se též zabývat zákonností důkazu, tedy zda byl důkaz opatřen v souladu s obecně platnými právními předpisy a zda se nejedná o důkazy nezákonné. Důkazy, jež by byly nezákonnými, nemůže soud vzít při hodnocení v potaz, v opačném případě by tak došlo k procesnímu pochybení soudem a řízení by bylo zatíženo vadou, jež by mohla být odvolacím důvodem. Hledisko pravdivosti důkazu tak prokazuje, zda skutečnosti, které byly důkazem prokazovány, jsou pravdivé či nikoliv.

V souvislosti s výše uvedeným je možno položit si otázku, jak by měl soud postupovat v případě popírání pravosti soukromé listiny osobou, jež je vystavitelem takové soukromé listiny. V souladu s judikaturou tak vychází najevo, že v případě popření pravosti soukromé listiny vystavitelem je předmětem dalšího dokazování skutečnost, zda se jedná o listinu pravou, kdy důkazní břemeno je tak položeno na toho, kdo z takové soukromé listiny pro sebe vyvozuje příznivé právní následky.⁴¹

Je však, v souladu s judikaturou, nutno podotknout, že soud nemůže před provedením důkazu odmítnout tento pro jeho nevěrohodnost. Otázka věrohodnosti důkazu je otázkou, kterou soud řeší v rámci hodnocení důkazů, nelze tedy takovou otázku hodnotit předtím, než-li byl důkaz proveden.

⁴¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21.12.2009, sp. zn. 29 Cdo 3478/2007

Zásada volného hodnocení důkazů se však netýká závažnosti (právní relevance důkazu) ani zákonnosti důkazu. Jedná se o otázky právního posouzení věci v rámci zákonných norem.

Za předpokladu, že nastane v rámci soudního řízení tzv. situace označována jako „non liquet“, je soud povinen rozhodnout podle zásad o objektivním důkazním břemenu, lze tedy konstatovat, že pokud skutkový stav zůstal neobjasněn, půjde k tíži toho účastníka, který neunesl své důkazní břemeno.

Formulace zákona pro hodnocení důkazů je poměrně široká. Je tomu tak proto, že zákon nemůže přesně určovat, jakým způsobem budou jednotlivé důkazy hodnoceny. Hodnocení důkazů klade nároky na soudcovu osobu a to v tom smyslu, že v hodnocení důkazů se promítají lidské a odborné zkušenosti toho kterého soudce, ale i pravidla logického myšlení, „která tradiční logika formuluje do základních logických zásad. Jde o zásadu totožnosti, která požaduje, aby se v určité úvaze zachovával invariantní význam použitých výrazů, zásadu sporu (vyloučeného sporu), jež vyjadřuje, že v témže čase a za týchž podmínkách nemůže zároveň platit nějaké tvrzení a jeho protiklad, zásadu vyloučeného třetího, podle které ze dvou protikladných tvrzení musí být jedno pravdivé, a zásadu dostatečného důvodu, která požaduje, aby každé pravdivé tvrzení bylo dostatečně zdůvodněno.“⁴² Z uvedeného vyplývá, že hodnocení důkazů je „složitý myšlenkový postup, jehož podstatou jsou jednak dílčí, jednak komplexní závěry soudce o věrohodnosti zpráv získaných provedením důkazů, jež jsou pak podkladem pro závěr o tom, které skutečnosti účastníky tvrzené má soudce za prokázány a jež tak tvoří zjištěný skutkový stav.“⁴³

Volné hodnocení důkazů se však týká pouze pravdivosti (věrohodnosti) důkazu, tj. „toho, co se soud z jejich provedení dozvěděl, jaké poznatky získal nebo nezískal. Hodnocení pravdivosti důkazu je volné ve výše uvedeném smyslu nejen u výpovědi svědka nebo výsledku účastníků, ale týká se všech důkazních prostředků, i takových, kde bývá hodnocení soudem nesprávně zpochybňováno, tedy zejména hodnocení znaleckého posudku. I znalecký posudek musí soud volně zhodnotit v souvislosti s ostatními provedenými důkazy a z hlediska jeho vnitřní logiky dobrat se vysvětlení

⁴² Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 914.

⁴³ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 914.

dalšími otázkami znalci a v případě pochybností nebo rozporů nařídít přezkoumání znaleckého posudku jiným znalcem.⁴⁴

Jak již však bylo výše uvedeno, zásada volného hodnocení důkazů se nemůže týkat posuzování závažnosti důkazu a zákonnosti důkazu. Závažnost důkazu, tj. význam důkazu z hlediska hmotného práva, a zákonnost důkazu, tj. způsob, jakým byl důkaz získán, je soud povinen posoudit zcela podle zákonné úpravy, ne tedy v rámci zásady volného hodnocení důkazů.

Je však nutné zmínit vliv koncentrace v občanském civilním řízení k otázce hodnocení důkazů. Ve smyslu ustanovení § 118b a 120 o. s. ř. je zdůrazněno, „že koncentrace řízení je pro soud spojena se zákazem přihlížet ke skutečnostem a důkazům, které účastníci uplatnili či navrhli po nastalé koncentraci řízení, ledaže jde o některou z výjimek z koncentrace řízení.“⁴⁵ Dle zákonné úpravy je tímto upřesněna zásada ve smyslu ustanovení § 132 o. s. ř. a to tak, že „koncentrace řízení brání, aby soud přihlížel k tomu, co „vyšlo najevo“ po skončení přípravného jednání nebo po skončení prvního jednání ve věci (po uplynutí dodatečně poskytnuté lhůty), ledaže jde o některou z výjimek podle ustanovení § 118b odst. 1 o. s. ř., popřípadě o skutečnost, která vyplývá ze všech přednesených tvrzení a včas učiněných důkazních návrhů. K tomu, co by nemohli uplatnit sami účastníci, nesmí přihlížet ani soud.“⁴⁶

Soud je povinen v odůvodnění svého rozhodnutí se vypořádat se všemi provedenými důkazy a zároveň osvětlit proč, tedy z jakého důvodu bylo dokazování skončeno a nebyly provedeny další důkazy. V odůvodnění svého rozhodnutí soud podává zprávu o tom, jakým způsobem byly provedené důkazy hodnoceny a z jakých důvodů. V této souvislosti je jistě na místě zmínit problematiku tzv. opomenutých důkazů, tedy důkazů, kterými se soud nezabýval, ač byly provedeny, či naopak vůbec provedeny nebyly. Ústavní soud České republiky v této souvislosti uvádí ve svém nálezu zveřejněném pod sp. zn. I. ÚS 1954/09, že podle jeho ustálené a obecně dostupné judikatury (viz např. rozhodnutí sp. zn. I. ÚS 729/2000 - Sbírnka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 39, nález č. 224) zákonem předepsanému postupu v úsilí o právo (zásadám spravedlivého procesu) vyplývajícimu z článku 36 odst. 1 Listiny je nutno rozumět tak, že v řízení před obecným soudem musí být dána jeho účastníkovi mj. i možnost

⁴⁴ Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní. Praha: Linde, 2004, str. 267 - 268.

⁴⁵ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 915.

⁴⁶ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 915.

navrhnout důkazy, jejichž provedení pro zjištění (prokázání) svých tvrzení pokládá za potřebné. Tomuto procesnímu právu účastníka je pak ekvivalentní povinnost soudu nejen o navržených důkazech rozhodnout, ale také, za předpokladu, že těmto nevyhoví, ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů navržené důkazy neprovedl, resp. proč je pro základ svých skutkových zjištění nepřevzal. V případě, že tak obecný soud neučiní, zatíží své rozhodnutí nejen vadami spočívajícími v porušení obecných procesních předpisů, ale současně postupuje v rozporu se zásadami vyjádřenými v hlavě páte (především v čl. 36 odst. 1 a v čl. 38 odst. 2 Listiny). Dle nálezu Ústavního soudu České republiky jsou tzv. opomenuté důkazy, tj. důkazy, o nichž v řízení nebylo soudem rozhodnuto, případně důkazy, jimiž se soud při postupu podle zásad volného hodnocení důkazů nezabýval, vždy důvodem, který založí nepřezkoumatelnost toho určitého rozhodnutí, ale současně též založí jeho protiústavnost. Na druhé straně však nevyplývá povinnost soudu provést všechny účastníkem navržené důkazy, soud je však povinen důkladně zvážit, které důkazy budou provedeny, zda je stav dokazování třeba doplnit a zvážit důvodnost návrhů stran na doplnění dokazování. Závěrem je Ústavním soudem České republiky judikováno, že z odůvodnění soudního rozhodnutí musí vždy dostatečným způsobem vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů a právními závěry soudu.

Je tedy zřejmé, že soud není povinován provést všechny důkazy navržené účastníky řízení, je však povinen se se všemi důkazy, ať už provedenými či pouze stranami navrženými, vypořádat ve svém rozhodnutí, vyložit, jaké závěry z provedeného dokazování vyvodil a o jaké závěry opírá své rozhodnutí, stejně tak jako musí být vyloženo, proč se určitými důkazy nezabýval či proč je vůbec neprovedl.

4. DŮKAZNÍ PROSTŘEDKY.

Důkazní prostředky jsou v občanském soudním řádu vymezeny v ustanoveních § 125 až 131. Jak je již výše naznačeno, zákonodárce používá pojem důkazní prostředek a důkaz zaměnitelně a nečiní mezi nimi zásadnější rozdíly.

Důkazní prostředky, tak jak jsou občanským soudním řádem vymezeny, však nečiní konečný výčet. Vzhledem k dikci ustanovení § 125 o. s. ř., které říká, že za důkaz

mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci, a dále uvádí výčet důkazních prostředků, jež uvádí slovem „zejména“, lze mít za to, že jsou přípustné i jiné důkazní prostředky, které budou vést ke zjištění stavu věci a jedná se tak pouze o výčet demonstrativní.

4.1. Vymezení důkazních prostředků dle občanského soudního řádu.

Důkazní prostředky občanský soudní řád demonstrativně uvádí v ustanovení § 126 až 131. Neboť rozbor jednotlivých důkazních prostředků by byl příliš rozsáhlý, je níže předložen pouze stručný nástin.

a) Výpověď svědka.

Výpověď svědka je upravena v ustanovení § 126 o. s. ř. Občanský soudní řád definici svědka nepředkládá. Lze jím tedy rozumět fyzickou osobu, která je „odlišná od soudu, od účastníků řízení, popřípadě od jejich zákonných zástupců, kterou předvolal soud, aby vypovídala o skutečnostech, které mají být předmětem dokazování.“⁴⁷ V případě, kdy se jedná o fyzickou osobu, která je statutárním orgánem právnické osoby, se však nejedná o svědka ve smyslu ustanovení § 126 o. s. ř., avšak dle ustanovení § 126a o. s. ř. s tím, že pro výslech této osoby za splnění předpokladů uvedených v odstavci prvním (tzn. že jde o fyzickou osobu, která má vypovídat o okolnostech, týkajících se právnické osoby a nastalých v době, kdy byla jejím statutárním orgánem nebo členem tohoto orgánu, je tato povinna se dostavit na předvolání k soudu v řízení, jehož je účastníkem tato právnická osoba) platí ustanovení § 131 odst. 2 věty druhé a ustanovení § 131 odst. 3 o. s. ř., tedy že její výslech bude proveden obdobně jako výslech účastníka řízení.

Zákon vychází z obecné svědecké povinnosti a z práva odepřít svědectví. Obecná svědecká povinnost je tak uložena ustanovením § 126 o. s. ř. Ve spojení s ustanovením § 116 občanského zákoníku však může fyzická osoba odmítnout vypovídat v případě, kdyby svou výpovědí způsobila nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobám blízkým.

⁴⁷ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 885.

Tyto důvody je povinen předvolaný svědek soudu sdělit a ten na základě posouzení těchto důvodů rozhodne, zda se jedná o důvody natolik závažné, že nebude možno svědka vyslechnout.

Postavení svědka v řízení je třeba považovat za nezastupitelné. Svědek je osoba, která přímo vnímala určité skutečnosti, které mají vztah k řízení, výpověď o těchto skutečnostech je pak předmětem jejího výslechu. Povinnost svědčit není nikterak omezena, svědkem tak může být jakákoliv osoba, která má určitý vztah k předmětu řízení a je s to prokázat skutečnosti, které jsou předmětem dokazování. Svědkem tak může být jak dítě, osoba staršího věku, osoba omezená ve způsobilosti k právním úkonům či osoba této způsobilosti zbavená.

Od svědka je třeba odlišit tzv. předzvědnou (informovanou) osobu. Taková osoba „může být v některých řízeních dotazována na to, jaký má názor na určité zamýšlené opatření soudu.“⁴⁸ Můžeme se setkat i s tzv. znaleckým svědkem, tedy osobou, která má odborné znalosti takového rozsahu, že mu dávají možnost hodnotit odborným způsobem skutečnosti sdělované soudu a jím pozorované. Možnost znaleckého svědectví však v žádném případě nezabavuje soud povinnosti ustanovit znalce, je-li toho pro posouzení určité otázky třeba.

Při provádění důkazu výslechem svědka je na soudu, aby se zabýval mnoha aspekty – předně věrohodností svědka, vztahem svědka k účastníkům řízení a k projednávané věci, rozumovou a duševní úrovní svědka, za jakých okolností byly skutečnosti, jež jsou předmětem jeho svědecké výpovědi, vnímány, jeho chování při samotném výslechu (zda vypovídá klidně, je silně rozrušen, přímým odpovědím se vyhýbá, tzv. kličkuje při výpovědi atd.).⁴⁹ Zde nastává i problém se samotným záznamem, protokolací výslechu svědka. Je na soudu, aby výslech svědka byl zaprotokolován v co nejvěrnější podobě. Nicméně doposud je při řadě soudních jednání praxí, že protokolace probíhá prvotně na úrovni zvukové, následně je zvukový záznam převáděn do písemné podoby, zpravidla však není protokolováno na úrovni obrazové. Soudu je sice uloženo, aby zvukový záznam byl obsahem spisu (ustanovení § 40 a následující o. s. ř.), avšak zvukový záznam bývá pořizován tak, že výpověď svědka je protokolována v nepřímé řeči diktované soudem. Obrazová protokolace by tak mohla poskytnout mnohem věrnější, ne-li zcela odlišný pohled na výslech svědka (mohly by tak být zachyceny i

⁴⁸ Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní. Praha: Linde, 2004, str. 257.

⁴⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 12. 2007, sp. zn. 21 Cdo 360/2006

mimoverbální projevy svědka, přímá řeč svědka, způsob, jakým reagoval na položené otázky atd.). V takovém případě by však byly kladeny mnohem větší nároky nejen na technické vybavení soudů, ale i na samotné osoby soudců, a je otázkou, zda by výsledky učiněné takovým dokazováním odpovídaly finanční a časové náročnosti tohoto způsobu záznamu dokazování.

Výslech svědka probíhá při jednání a provádí jej soud. Výslech svědka lze rozdělit na dvě části, a to výslech ad generalia (všeobecný výslech), kdy dochází k určení totožnosti svědka, jeho poměru k účastníkům a k projednávané věci, je zjišťována svědkova hodnověrnost atd. Nezbytnou náležitostí výslechu ad generalia je poučení svědka soudem o jeho právech a povinnostech. Vše musí být řádně soudem zaprotokolováno v protokole o jednání. Následně soud přistoupí k výslechu svědka ad specialia (tj. výslechu k věci), kdy má v první řadě svědek sám v souvislostech vylíčit všechny skutečnosti, které o předmětu výslechu ví. Poté soud přistoupí ke kladení otázek, dále mohou klást otázky i členové senátu a nakonec se souhlasem soudu i účastníci, jejich zástupci, případně přítomný znalec. Zde je na soudu, aby vždy zvážil konkrétní okolnosti výslechu – mimo jiné i situaci, zda jsou strany zastoupeny advokáty či nikoliv. Je vhodné, aby v případě, kdy strany nejsou advokátně zastoupeny, či je zastoupena pouze jedna ze stran, byl v co nejkompexnější podobě veden výslech soudem a pro strany sporu byl ponechán jen prostor pro doplňující otázky. Naopak za předpokladu, že jsou strany advokátně zastoupeny, může být speciální výslech v co nejširší míře ponechán na aktivitě stran. Dle shora uvedeného je možné vyvodit, že je třeba respektovat zásadu rovnosti stran (rovnosti zbraní). Výslech ad specialia je soudem protokolován při jednání tak, že zpravidla soudce diktuje podstatný obsah svědkovy výpovědi.

Pokládání otázek svědkům je však limitováno, a to v tom smyslu, že je nepřípustné, aby byly pokládány otázky sugestivní (návodné) nebo kápiciozní (úskočné). Nepřípustné jsou i otázky spekulativní, které navádějí svědka k prezentování svého názoru.

Závěrem k výslechu svědka je třeba uvést, že v souvislosti s novelou občanského soudního řádu účinnou od 1. 1. 2001 není uloženo soudu, aby ti svědci, kteří ještě nebyli vyslechnuti, nebyli jednání přítomni. Rozhodnutí o tom, zda může být svědek přítomen jednání v jednacím síni, či zda je vhodnější, aby byl do jednacím síně svědek předvolán až v momentě svého výslechu, je ponecháno na předsedovi senátu (samosoudci). Je však

vždy nutno položit si otázku, zda přítomnost svědka v jednací síni před jeho výpovědí je žádoucí a zda takový postup nemůže ovlivnit následnou výpověď svědka (vždy je třeba mít na zřeteli, že se může jednat o osoby sugestibilní, lze předpokládat, že jednání může ve svědkovi vyvolat různé pocity, které následně ovlivní jeho výpověď atd.).

b) Znalecký posudek a odborné vyjádření.

Důkazní prostředek znaleckým posudkem a odborným vyjádřením je upraven v ustanovení § 127 o. s. ř. V případě, kdy závisí rozhodnutí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, ustanoví soud po slyšení účastníků znalce. Znalec může být vyslechnut či mu může být uloženo, aby znalecký posudek vypracoval písemně. V případě, kdy je ustanoveno několik znalců, mohou podat společný posudek. Je stanoveno, že v odůvodněných případech se soud může spokojit s písemným posudkem znalce. Na rozdíl o svědka je však znalec zaměnitelný, nicméně vždy musí být nepodjatý. Je rozdíl mezi znalcem ustanoveným soudem a jím podaným znaleckým posudkem (expertizou) a posudkem znalce, na něhož se obrátil účastník řízení, který je pak třeba považovat za listinný důkaz.

Otázka znalců a tlumočnicků (podotýkám, že soudní tlumočnick má v řízení před soudem postavení znalce) je upravena zákonem č. 36/1997 Sb., o znalcích a tlumočnících, v platném znění. Znalci a tlumočníci jsou jmenováni ministrem spravedlnosti, příp. pověřenými předsedy krajských soudů, a po složení slibu jsou zapsáni do seznamu znalců a tlumočnicků. Do seznamu znalců jsou však vedle fyzických osob zapisovány i vědecké ústavy, specializované instituce či vysoké školy. Tyto seznamy jsou vedeny krajskými soudy a jsou veřejnosti přístupné.

Je však přípustné, aby byla soudem v tom konkrétním případě ustanovena znalcem osoba, která není zapsána v seznamu znalců a tlumočnicků, avšak za předpokladu, že tato osoba složí slib k rukám soudce v té které věci. Jedná se však o možnost spíše výjimečnou. Pro jednu věc je možné ustanovit i více znalců či připustit, aby si znalec vzal na pomoc jiného odborníka – tzv. konzultanta – z jiného oboru, který má souvislost s vypracovávaným posudkem. V případě, že se vyskytnou pochybnosti o znaleckém posudku, je stanovena možnost pro tzv. revizní znalecký posudek či vrchní dobrozdání.

V případě, že je jako důkazní prostředek stanoven zákonem či určen soudem znalecký posudek (obě možnosti mohou v řízení nastat), je nutné, aby soud vymezil v tom kterém případě znalci jeho úkol (případně i otázkami kladenými znalci ke znaleckému posudku; návrh těchto otázek je i úkolem stran řízení) a byly mu dány k dispozici nutné podklady k jeho splnění. Po procesní stránce tak bude soudem vydáno usnesení, jímž bude znalci vymezen jeho úkol, a to v písemné podobě.

Znalecký posudek je rozčleněn do třech částí, a to nálezu, posudku a znalecké doložky. Nález znaleckého posudku se týká především popisu všech podstatných okolností, ke kterým znalec přihlížel. Samotným obsahem posudku je pak odborné posouzení skutečností a stanovisko znalce dle zadaného úkolu a otázek mu položených. Závěrem je znalec povinen uvést znaleckou doložku, což je prohlášení znalce o tom, v kterém seznamu znalců je zapsán, označení oboru, v němž je oprávněn podávat posudky, a je povinen uvést číslo položky znaleckého deníku.

Ve smyslu ustanovení § 127 odst. 4 o. s. ř. lze místo posudku znalce použít potvrzení nebo odborné vyjádření, o jejichž správnosti nemá soud pochybnosti. Je třeba mít na paměti, že v takovém případě se však nejedná o znalecké vyjádření, nýbrž o důkaz listinou, která může být ze strany účastníků zpochybňována.

c) Sdělení významných skutečností – zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob.

Ve smyslu ustanovení § 128 o. s. ř. je každý povinen bezplatně na dotaz soudu sdělit skutečnosti, které mají význam pro řízení a rozhodnutí s tím, že ustanovení § 139 odst. 3 o. s. ř. tím není dotčeno. Odmítnout soudu sdělit tyto skutečnosti může jen ten, kdo by tak mohl učinit jako svědek podle ustanovení § 126 odst. 1 o. s. ř. Tato povinnost se tak tedy týká osob a institucí vyjma soudu a procesních stran.

Z hlediska formálního tak „může jít o důkaz listinou (budou-li „skutečnosti, které mají význam pro řízení a rozhodnutí“, jak je vymezuje § 128, sděleny soudu na jeho dotaz písemně) nebo může jít o výslech osoby obdobný jako je výslech svědka.“⁵⁰

Význam tohoto ustanovení tkví v tom, „že prostřednictvím sdělení osob a orgánů, které jsou o to požádány, soud získává informace o skutečnostech, k nimž sami

⁵⁰ Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní. Praha: Linde, 2004, str. 265.

účastníci nemají přístup, které účastníci často ani nemohou prokázat, popř. které tvrdí v rozporu se skutečným stavem. Sdělení těchto skutečností soud nezavazuje v tom smyslu, že by k nim musel přihlížet bez dalšího.⁵¹ Příkladem lze uvést dotaz soudu vznesený na organizátora burzovního trhu na cenu akcií.

d) Listiny.

Důkaz listinou je upraven v ustanovení § 129 o. s. ř. Jedná se o důkaz nepřímý. Důkaz listinou „spočívá v podání určité zprávy v písemné formě zachycené na movitém podkladu, jako je papír či jiná podobná látka, který je možno soudu předložit.“⁵² Není podstatné, v jakém jazyce je listina předložena.

Listiny lze rozdělit na listiny soukromé a listiny veřejné. Vymezení listiny veřejné nalezneme v ustanovení § 134 o. s. ř., dle kterého listiny vydané soudy České republiky nebo jinými státními orgány v mezích jejich pravomoci, jakož i listiny, které jsou zvláštními předpisy prohlášeny za veřejné, potvrzují, že jde o nařízení nebo prohlášení orgánu, který listinu vydal, a není-li dokázán opak, i pravdivost toho, co je v nich osvědčeno nebo potvrzeno. Mezi veřejné listiny lze kupříkladu zařadit notářské zápisy, exekutorské zápisy atd.

Listiny lze zkoumat z hlediska jejich pravdivosti a pravosti. Vzhledem k ustanovení § 134 o. s. ř. veřejné listiny nepodléhají zkoumání z hlediska pravdivosti, jsou tedy nadány vyšší důkazní silou než-li listiny soukromé. Listiny veřejné tak lze zkoumat pouze z hlediska jejich pravosti, z hlediska jejich pravdivosti platí, že obsah veřejné listiny lze považovat za pravdivý, není-li prokázán opak. Pro veřejné listiny tak platí vyvratitelná domněnka pravdivosti jejich obsahu a jejich pravosti. Naopak u listin soukromých lze zkoumat a tedy zpochybňovat pravost i pravdivost takové listiny. V případě, že je účastníkem řízení popřena pravost či pravdivost soukromé listiny, je tak na účastníku, který takovou listinu předložil, aby prokázal její pravost a pravdivost, je tedy v tomto smyslu zatížen důkazním břemenem. V této souvislosti je na místě zmínit problematiku doručenek (nyní dodejek) v soudním řízení. Doručenka je považována za veřejnou listinu, kdy v případě jejího napadení je ve své podstatě zpochybněn postup

⁵¹ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 903.

⁵² Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní. Praha: Linde, 2004, str. 262.

soudu po procesní stránce, a to že bylo řádně doručeno. Stejné postavení – tj. postavení veřejné listiny – má i protokol o jednání, který musí mít zákonem stanovené náležitosti ve smyslu ustanovení § 40 o. s. ř.

Ustanovení § 129 odst. 1 o. s. ř. vymezuje provedení důkazu listinou tak, že se provede tím způsobem, že předseda senátu tuto listinu nebo její část při jednání přečte nebo sdělí její obsah.

Dle ustanovení § 129 odst. 2 o. s. ř. je upravena ediční povinnost. Předseda senátu může uložit tomu, kdo má listinu potřebnou k důkazu, aby ji předložil, nebo ji opatří sám od jiného soudu, orgánu nebo právnické osoby.

K provedení důkazu listinou lze uzavřít, že se jedná o jeden z nejčastějších důkazních prostředků.

e) Ohledání.

Důkazní prostředek ohledáním je upraven v ustanovení § 130 o. s. ř. Vzhledem ke skutečnosti, že ohledáním je přímo důkazní prostředek vnímán, řadí se tento důkazní prostředek mezi důkazní prostředky přímé. Ohledání se tak může týkat movitých i nemovitých věcí. Ohledání je v ustanovení § 130 o. s. ř. upraveno tím způsobem, že ohledání předmětu, který je možno dopravit k soudu, se provede při jednání. Za tím účelem může předseda senátu uložit tomu, kdo má potřebný předmět, aby jej předložil. Je tedy zřejmé, že ediční povinnost platí i v tomto případě. V případě, že nelze předmět ohledání předložit přímo soudu, provádí se ohledání na místě, přičemž je k němu třeba předvolat ty, kteří se předvolávají k jednání. Ohledání tak představuje důkazní prostředek, který soudu umožňuje získat poznatky o zjišťovaných skutečnostech přímo svými smysly, tedy s jistou vyšší mírou jistoty.

O ohledání je pořizován zvukový nebo zvukově obrazový záznam. V případě, že toto není možné, je o něm pořizován písemný protokol. V protokolaci v případě ohledání věci je třeba uvést přesný popis věci, uvést její vlastnosti, v případě ohledání nemovitosti je možné protokol doplnit fotografiemi či náčrtky.

f) Výslech účastníků.

Účastníci se během řízení vyjadřují svými návrhy, přednesy, vyjádřeními atd. Tímto plní své procesní povinnosti a břemena. Od těchto úkonů je však třeba odlišovat jejich výslech. Dle ustanovení § 131 o. s. ř. důkaz výslechem účastníků může soud nařídit, jestliže dokazovanou skutečnost nelze prokázat jinak a jestliže s tím souhlasí účastník, který má být vyslechnut. Toto neplatí v případech, kdy se jedná o řízení uvedená v § 120 odst. 2 o. s. ř. a dále v řízení o rozvod manželství nebo v řízení o zrušení, neplatnost a neexistenci partnerství. Lze tedy konstatovat, že „zákon určuje pro sporné řízení tyto podmínky výslechu účastníka k důkazu:

- účastník navrhne důkaz vlastní výpovědí;
- účastník se svou výpovědí souhlasí (uplatní se, jestliže účastník navrhne výslech jiného účastníka, popřípadě soud využije své možnosti provést důkaz nenavržený);
- skutečnost, která má být takto prokázána, nelze prokázat provedením jiného důkazního prostředku.⁵³

Ustanovení § 131 odst. 2 o. s. ř. stanoví, že nařídí-li soud jako důkaz výslech účastníků, jsou účastníci povinni se dostavit k výslechu. Dále je určeno, že při svém výslechu mají účastníci vypovědět pravdu a nic nezamlčovat; o tom musí být poučeni. Účastníkům je tedy stanovena povinnost se dostavit k výslechu, přičemž v případě nedostavení se může být účastník ve smyslu ustanovení § 52 o. s. ř. předveden či mu může být dle ustanovení § 53 o. s. ř. uložena pořádková pokuta. Nikterak však s ohledem na dikci zákona nelze účastníka donutit k tomu, aby vypověděl pravdu a nic nezamlčoval. S ohledem na skutečnost, že účastník nebude se vši pravděpodobností vypovídat nic, co by svědčilo v jeho neprospěch, lze se domnívat, že jediným aspektem, který jej povede k tomu, aby vypovídal pravdivě, je fakt, že by v případě, kdy by „soud hodnotil výpověď účastníka jako nepravdivou, tj. nebude-li mít za pravdivá tvrzení, která měla být takto prokázána, pak účastník ponese následek zcela zásadní v podobě nepříznivého rozhodnutí, jestliže se mu nepodaří pravdivost svých tvrzení prokázat jinými důkazy.“⁵⁴

⁵³ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 909.

⁵⁴ Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2009, str. 911.

Pro samotný výslech účastníků se užije dle ustanovení § 131 odst. 3 o. s. ř. ustanovení § 126 odst. 3 o. s. ř. obdobně, tj. analogicky k výpovědi svědka.

Důkaz výsledkem účastníků je považován za podpůrný důkazní prostředek. K jeho užití by mělo být přistoupeno za situace, že dokazovaná skutečnost nelze dokázat jinak. Neplatí však pro něj jiná důkazní síla, je nadán stejnou důkazní silou jako jiné důkazní prostředky. Rozdílná je však možnost nařízení výsledku účastníka ve sporném řízení a v řízení nesporném ve smyslu ustanovení § 120 odst. 2 o. s. ř. V nesporném řízení s ohledem na charakter tohoto řízení může být výslech účastníka nařízen kdykoliv.

4.2. K aktuálním otázkám vybraných důkazních prostředků.

V následujících dvou kapitolách bude pojednáno k otázce uložení povinnosti platit zálohu na náklady důkazu znaleckým posudkem, otázce v souvislosti s novelou občanského soudního řádu provedenou zákonem č. 7/2009 Sb. velice aktuální. Dále bude pojednáno o provedení důkazu výsledkem nezletilého, který sebou nese určitá specifika odlišná od provedení důkazu výsledkem dospělé osoby.

4.2.1. K uložení povinnosti platit zálohu na náklady důkazu znaleckým posudkem.

Ustanovení § 127 odst. 1 o. s. ř. stanovuje, že závisí-li rozhodnutí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, ustanoví soud po slyšení účastníků znalce. Zákon tedy přímo určuje, že v těchto případech musí dojít k ustanovení znalce a na bedra soudu je tak bez jakýchkoliv pochybností položena povinnost skutkové okolnosti posoudit pouze prostřednictvím odborného znaleckého posudku a to i v případě, kdy sám soud má potřebné vědomosti v dané otázce. Soud je vázán povinností zjistit skutkový stav spolehlivě a v takové míře, aby mohl ve věci samé rozhodnout. Je tedy naprosto logické, že v případě, kdy sám nemůže skutkové okolnosti odborně posoudit (a to z důvodu, že se jedná o otázku odbornou, kterou přísluší

posoudit pouze odbornému znalci), vyvstává nutnost ustanovení znalce pro tu kterou otázku soudem.

V případě, že však soudem dojde k ustanovení odborného znalce pro posouzení určitých otázek, musí soud postupovat v souladu s ustanovením § 141 odst. 1 o. s. ř. a uložit zálohu na náklady důkazu.

Ustanovení § 141 odst. 1 o. s. ř. je jedním z ustanovení občanského soudního řádu, které doznalo podstatných změn v souvislosti s novelou občanského soudního řádu provedenou zákonem č. 7/2009 Sb. Jak nastíním níže, je sporné, zda taková úprava je v souladu se samotným zněním občanského soudního řádu jako celku a zda nemůže dojít k újmě na straně účastníka řízení a k porušení ústavně zaručených práv účastníka.

Ustanovení § 141 odst. 1 o. s. ř. platné do 30. června 2009 stanovovalo, že povinnost složit zálohu na náklady důkazu může být uložena účastníku řízení, pokud tento důkaz navrhl nebo pokud jej soud nařídil k prokázání skutečností tímto účastníkem tvrzených, popřípadě v zájmu tohoto účastníka. Bylo tedy na zvážení soudu (vycházíme-li z dikce zákona „může“), zda povinnost složit zálohu na náklady důkazu uloží.

Současné platné znění ustanovení § 141 odst. 1 o. s. ř., upravující zálohu na náklady důkazu, nyní stanovuje, že lze-li očekávat náklady důkazu, který účastník navrhl nebo který nařídil soud o skutečnostech jím uvedených anebo v jeho zájmu, uloží předseda senátu tomuto účastníku, není-li osvobozen od soudních poplatků, aby před jeho provedením složil zálohu podle předpokládané výše nákladů, jinak nelze důkaz navrhovaný účastníkem provést, o čemž musí být účastník poučen. Je tedy zřejmé, že dikce zákona se znatelně změnila – nyní již není na uvážení soudu, zda tyto náklady účastníkovi složit uloží, ale je již jeho povinností tyto náklady – za předpokladu, že účastník není osvobozen od soudních poplatků – vždy uložit.

Ustanovení § 141 odst. 1 o. s. ř. je tedy třeba vykládat v souvislosti s ustanovením § 138 o. s. ř. upravujícím osvobození od soudních poplatků. V tomto ustanovení je určeno, že na návrh může předseda senátu přiznat účastníkovi zcela nebo zčásti osvobození od soudních poplatků, odůvodňují-li to poměry účastníka a nejde-li o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva. Nerozhodne-li předseda senátu jinak, vztahuje se osvobození na celé řízení a má i zpětnou účinnost s tím, že však poplatky zaplacené před rozhodnutím o osvobození se nevracejí. Zároveň dle ustanovení 138 odst. 2 o. s. ř. přiznané osvobození předseda senátu kdykoli

za řízení odejme, popřípadě i se zpětnou účinností, jestliže se do pravomocného skončení řízení ukáže, že poměry účastníka osvobození neodůvodňují, popřípadě neodůvodňovaly.

Z výše uvedeného lze dovodit, že se zákon dostává do určitého vnitřního rozporu, neboť ustanovení § 127 odst. 1 o. s. ř. určuje povinnost soudu za splnění uvedených podmínek ustanovit znalce z úřední povinnosti, na to však ustanovení § 141 odst. 1 o. s. ř. určuje, že je účastník povinen složit zálohu na náklady provedení důkazu předem, v opačném případě k provedení důkazu soudem nedojde. Lze si tedy klást otázku, zda je taková úprava v souladu s právem na spravedlivý proces zaručovaným Listinou základních práv a svobod.

Jak je již výše uvedeno, původní znění ustanovení § 141 odst. 1 o. s. ř. stanovovalo možnost soudu uložit účastníku, který nespĺňuje podmínky pro osvobození od soudních poplatků, aby složil zálohu na náklady důkazu jím navrženého nebo nařízeného soudem o skutečnostech účastníkem uvedených nebo v jeho zájmu. Je tedy zřejmá vázanost na ustanovení § 138 o. s. ř., které upravovalo a upravuje beze změn osvobození od soudních poplatků. „Přestože soudní poplatky a zálohy na náklady dokazování představují odlišné druhy nákladů, postavil je o. s. ř. z roku 1963 do úzké souvislosti: kdo splňoval předpoklady pro osvobození od soudních poplatků, byl – s trochou nepřesností řečeno – osvobozen též od záloh na náklady důkazů.“⁵⁵ I občanský soudní řád po novele č. 7/2009 Sb. soudní poplatky a zálohy na náklady dokazování staví do jedné roviny. Rozdíl je však v dikci ustanovení § 141 odst. 1 o. s. ř. Ustanovení § 141 odst. 1 o. s. ř. stanovovalo, že soud „může uložit“ povinnost složit zálohu na náklady důkazu, kdežto současné znění ustanovení § 141 odst. 1 o. s. ř. určuje, že je „uloží předseda senátu“.

Výklad ustanovení § 141 odst. 1 o. s. ř. je tak postaven na interpretaci slova „může“. Dle původního ustanovení § 141 odst. 1 o. s. ř. bylo na soudu samotném, aby zvážil všechny okolnosti, vzal v potaz zatížení rozpočtové soustavy, zatížení účastníka a jeho možnosti, nutnost provedení důkazu znaleckým posudkem atd. Ustanovení § 141 odst. 1 o. s. ř. před novelou č. 7/2009 Sb., o uložení povinnosti složit zálohu na náklady důkazu, tak bylo chápáno jako pružnější v tom smyslu, že soud mohl v případě, kdy by uložení povinnosti složit zálohu na náklady důkazu bylo neúčelné vzhledem k výši

⁵⁵ Lavický, P.: Právní fórum č. 12/2009, rubrika Civilní proces, str. 511.

předpokládaných nákladů či by mohlo být v rozporu s právem na spravedlivý proces, zálohu na náklady důkazu neuložit.

Záloha na náklady důkazu byla dle původního znění o. s. ř. ukládána usnesením, proti němuž bylo možno podat odvolání. Toto usnesení bylo exekučním titulem a proti účastníkovi, který zálohu na náklady důkazu, ač mu tato povinnost byla uložena, nezaplatil, mohlo být až do konečného rozhodnutí ve věci vedeno exekuční řízení. V případě nezaplacení nákladů důkazu tak sice mohl být účastník stížen exekučním řízením, v žádném případě mu však nebylo odepřeno jeho právo na provedení důkazu a důkaz byl bez dalšího proveden.

Novelou o. s. ř. provedenou zákonem č. 7/2009 Sb. však došlo k podstatné změně ustanovení § 141 odst. 1 o. s. ř. Jak je výše uvedeno, ustanovení § 141 odst. 1 o. s. ř. ukládá předsedovi senátu v případě, že lze očekávat náklady důkazu, aby uložil účastníku v případě, že není osvobozen od soudních poplatků, aby před jeho provedením složil zálohu podle předpokládané výše nákladů, v opačném případě nelze důkaz navrhovaný účastníkem provést. Důvodová zpráva k této změně uvádí, že tato navrhovaná změna ukládá předsedovi senátu pravidelně stanovit povinnost složit zálohu na náklady důkazu, lze-li je očekávat (jako typický příklad uvádí důkaz znaleckým posudkem), a to v předpokládané výši tak, aby tyto náklady byly ze záloh kryty. Zákonodárce v tomto svém postupu vidí posílení odpovědnosti účastníka, zejména sporného řízení, za náklady vynakládané v souvislosti s řízením, a zároveň se vši pravděpodobností očekává, že tyto náklady nepůjdou na vrub státních prostředků. Neponechává stranou ani uvedení možnosti, že účastník, který splňuje podmínky osvobození od soudních poplatků, může o toto osvobození požádat. Zároveň uvádí, že pokud nedojde k osvobození od soudních poplatků či dojde k osvobození jen částečnému, je účastníku uložena povinnost složit zálohu na náklady důkazu v plném rozsahu nebo v poměru, ve kterém byl osvobozen. V opačném případě k provedení důkazu nedojde.

Pro uložení povinnosti složit zálohu na náklady důkazu lze tedy dovodit, že jsou stanoveny „3 podmínky, které musí být splněny kumulativně:

- a) lze očekávat náklady důkazu;
- b) důkaz, jenž má být zálohován, účastník navrhl nebo jej soud nařídil o skutečnostech jím uvedených nebo v jeho zájmu;

c) účastník není osvobozen od soudního poplatku.⁵⁶

Dokazování, zejména znalecké dokazování, s sebou pravidelně přináší náklady, je tedy zřejmé, že podmínka první tak bude v případě znaleckého dokazování splněna vždy. Ve znění ustanovení § 127 odst. 1 o. s. ř. je možno konstatovat, že podmínka druhá je splněna taktéž. V případě znaleckého dokazování je jednáno o otázkách, které mají poměr jak k účastníkovi, tak k projednávané věci a soudu je uložena povinnost pro případ, kdy jeho rozhodnutí závisí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, ustanovit znalce. Soud zde tedy nemá na výběr a pro složení zálohy na náklady důkazu je již bez významu, zda účastník takový důkaz navrhl sám či zda provedení tohoto důkazu nařídil soud. Znalecký posudek je tak nutný ke spolehlivému zjištění skutkového stavu a nelze jej nahradit jiným důkazem. Dostáváme se tak do slepé uličky, kdy provedení důkazu znaleckým posudkem se stává nevyhnutelným a pro rozhodnutí ve věci samé podstatným, zároveň však je účastníku řízení (pokud není osvobozen od soudních poplatků) uložena povinnost složit zálohu na náklady dokazování. Přičemž je třeba mít na zřeteli, že důkaz znaleckým posudkem je důkazem nenahraditelným a nezaměnitelným s jakýmkoliv důkazem jiným (důkaz znaleckým posudkem nelze zaměnit za provedení důkazu jiného, což vychází již ze samotné podstaty věci), navíc je jedním z více nákladných důkazů. Sankce pro případ, že záloha není složena, je natolik přísná, že pro účastníka může vést k prohře sporu.

Při výkladu ustanovení § 141 odst. 1 o. s. ř. je nutné se též pozastavit nad podmínkou osvobození od soudních poplatků. Zákonodárce měl – ač to tak není výslovně v zákoně vyjádřeno – na mysli osvobození individuální. Nebude tak tedy rozhodné osvobození věcné ani osobní. Nicméně „změna oproti předchozímu právnímu stavu však spočívá v tom, že nebude postačovat pouhé splnění předpokladů uvedených v § 138 odst. 1 o. s. ř.; od placení zálohy bude zproštěn jenom ten, jemuž předseda senátu osvobození od soudních poplatků usnesením skutečně přiznal. Z § 5, 118a odst. 4 a § 141 odst. 1 o. s. ř. je dále nutno dovodit, že i na možnost požádat o osvobození od soudního poplatku (za účelem dosažení osvobození od záloh) se bude vztahovat poučovací povinnost soudu.“⁵⁷

Rozdíl je třeba též spatřovat v usnesení, kterým bude uložena povinnost složit zálohu na náklady důkazu. Ve smyslu ustanovení § 202 odst. 1 písm. n) o. s. ř. není proti

⁵⁶ Lavický, P.: Právní fórum č. 12/2009, rubrika Civilní proces, str. 512.

⁵⁷ Lavický, P.: Právní fórum č. 12/2009, rubrika Civilní proces, str. 515.

tomuto usnesení odvolání přípustné. Opět vyvstává nutnost, aby účastník byl řádně před uložením zálohy na náklady důkazu, jak je výše uvedeno, soudem poučen.

V usnesení o uložení zálohy musí být přesně určeno, na jaký důkaz je záloha vyžadována, v jaké výši, jaká je stanovena lhůta k jejímu zaplacení. Záloha na náklady důkazu je tak určena jen pro provedení toho důkazu, jež je stanoven v usnesení, nelze ji použít pro nic jiného. Zároveň je nutno podotknout, že soud by měl o osvobození od soudních poplatků rozhodnout před uložením zálohy na náklady důkazu.

Lze si položit otázku, zda zákonodárce při přijetí této novely bedlivě zvážil veškeré možné důsledky z ní v tomto směru plynoucí. Důkaz znaleckým posudkem, jak je již uvedeno, s sebou nese nemalé náklady, přičemž však soudu je uložena povinnost jej provést, avšak zároveň je tím kladena povinnost účastníku řízení, v jehož prospěch je důkaz proveden, složit zálohu na jeho provedení. Ne vždy je však účastník řízení natolik ekonomicky zdatný, aby zálohu na jeho provedení mohl složit. Vzhledem k sankci, která je ustanovením § 141 odst. 1 o. s. ř. stanovena, by tak mohlo dojít k porušení práva na spravedlivý proces, neboť nelze podmiňovat – ve znění Listiny základních práv a svobod – poskytování soudní ochrany složením zálohy. Lze zaznamenat názor, dle kterého nesložil-li účastník zálohu na náklady důkazu, který nařídil soud o skutečnostech účastníkem uvedených nebo v jeho zájmu, nespojuje s tím zákon sankci neprovedení důkazu (toto lze dle tohoto názoru přeneseně dovodit z důvodové zprávy). Takový důkaz tedy soud provede a usnesení ukládající povinnost složit zálohu tak i nadále až do rozhodnutí, jímž se řízení končí, bude mít povahu exekučního titulu; v tomto ohledu by dle předkládaného názoru neměla být dosavadní judikatura překonána.⁵⁸ Nejsem si zcela jista, zda lze se shora uvedeným názorem plně souhlasit. Znění ustanovení § 141 odst. 1 o. s. ř. zcela jasně určuje, že v případě, kdy účastník není osvobozen od soudních poplatků, musí před provedením důkazu složit zálohu podle předpokládané výše nákladů, a zároveň je stanovena sankce, kdy jinak nelze důkaz navrhovaný účastníkem provést. V tomto smyslu musí být účastník soudem poučen. Pokud dojde k vydání usnesení, dle kterého bude určeno, že k provedení důkazu z důvodu nezaplacení zálohy na náklady důkazu nedojde, účastník již nemá možnost opravného prostředku a ve smyslu ustanovení § 202 odst. 1 písm. n) o. s. ř. mu není umožněno podat odvolání. Nad to je třeba vzít ve zřetel skutečnost, že veškeré dění je

⁵⁸ Lavický, P.: Právní fórum č. 12/2009, rubrika Civilní proces, str. 517.

proměnlivé v čase, tedy i že případné provedení důkazu znaleckým posudkem se značným časovým odstupem způsobeným shora uvedeným postupem soudu může být zkresleno, v nejzazším případě znemožněno. Beze sporu je třeba i zohlednit celkovou nákladnost vedení sporu před soudem, neboť za současné situace, kdy je právní řád České republiky značně nepřehledný a i odborníkům často činí potíže správně aplikovat zákonná ustanovení, je pro laika téměř na hranici únosnosti být ve sporu – nadto ve sporu problematičtějším, složitějším, který vyžaduje ustanovení odborného znalce – úspěšný bez právního zastoupení. Právní zastoupení však sebou nese náklady (je bezdůvodné uvádět ustanovení obhájce ex offio, neboť v takovém případě by byl zajisté účastník osvobozen od soudních poplatků, tj. se vši pravděpodobností i od zálohy na náklady důkazu a lze konstatovat, že podmínky pro osvobození od soudních poplatků jsou velmi přísné a je na účastníka, který o něj žádá, kladeno, aby prokázal, že tyto podmínky splňuje). Postup soudu, kdy bude v rámci díkce zákona, přesněji řečeno ustanovení § 141 odst. 1 o. s. ř., rozhodovat, se tak může jevit jako zcela odporující zásadám spravedlivého procesu.

Je otázkou aplikační praxe soudů, jak se k této problematice postaví. Vzhledem k aktuálnosti této otázky a poměrně krátké době, která od přijetí této novely proběhla, nelze zatím činit žádné relevantní závěry. K uzavření lze konstatovat, že však jsou tímto kladeny o to citelnější požadavky na úvahu soudu, kdy a za jakých podmínek bude účastník řízení zcela nebo zčásti osvobozen od soudních poplatků, potažmo od složení zálohy na náklady důkazu. Nicméně by nemělo být překonáno a mělo by zůstat praxí (i v zájmu dodržení ústavně zaručených práv), že náklady důkazu (včetně důkazu znaleckým posudkem), které nebudou zaplacený zálohou, budou placeny ze státního rozpočtu, přičemž v konečném rozhodnutí dojde k vyúčtování a rozúčtování záloh jak složených, tak nesložených.

4.2.2. K provedení důkazu výslechem nezletilého.

Práva nezletilého dítěte jsou stanovena nejen vnitrostátními, ale v první řadě mezinárodními předpisy. Příkladem lze uvést Úmluvu o právech dítěte, jež ve svém článku 12 uvádí, že státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je

schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a vyspělosti. Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

Dále je například v Úmluvě o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí v čl. 13 řečeno, že soudní nebo správní orgán může odmítnout nařídít návrat dítěte, pokud zjistí, že dítě nesouhlasí s návratem a dosáhlo věku a stupně vyspělosti, v němž je vhodné přihlížet k jeho stanoviskům.

V dalším je postavení dítěte upraveno například v Úmluvě o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení či v Evropské úmluvě o výkonu práv dětí.

Lze tedy konstatovat, že z mezinárodní úpravy, která je pro Českou republiku závazná, jednoznačně plyne právo dítěte „být slyšeno“ v řízení, jehož je účastno.

Úpravu práva dítěte „být slyšeno“ nalezneme i v hmotněprávních ustanoveních. Příkladem lze uvést zákon č. 94/1963 Sb., o rodině a jeho ustanovení § 31 odst. 2 a § 31 odst. 3.

Výše uvedeným hmotněprávním ustanovením musí být odpovídající i úprava procesní. Právo dítěte být slyšeno se nejvíce uplatní v řízení nesporném, které může být zahájeno na návrh i bez návrhu. Jak uvádí ustanovení § 94 odst. 1 o. s. ř., účastníky řízení jsou navrhovatel a ti, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno. Nezletilé dítě je tedy nadáno procesní subjektivitou a je způsobilé být účastníkem řízení. Ve spojení s ustanovením § 9 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, je procesní způsobilost dítěte vázána k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jeho věku.

Dítě má tedy právo svobodně vyjádřit svůj názor ve věcech, jež se ho dotýkají. Cílem takové právní úpravy je vyrovnání nerovného postavení dítěte v řízení, jehož je účastníkem. Je na zvážení soudu, zda a jak posoudí, zda je dítě s ohledem na svůj rozumový vývoj schopno samostatně formulovat svůj názor. Z aspektu psychologického je věk v rozmezí 11 až 12 let chápán jako věk, kdy dítě je již na takové inteligenční úrovni, kdy je schopno chápat dosah svého jednání. Navíc je třeba právo dítěte na

slyšení chápat i v tom smyslu, že dítěti je tak dáno najevo, že není jen objektem řízení, ale že může do řízení vstoupit a stát se jeho přímým účastníkem s vlastními právy a povinnostmi. Dítě tak nezůstává stranou, opomíjené, ale v případě, že je rozhodováno o něm, není tak činěno bez něho, ale teprve za předpokladu zjištění jeho názoru, postoje k věci.⁵⁹

Ustanovení § 100 odst. 4 o. s. ř. stanoví, že v řízení, jehož účastníkem je nezletilé dítě, které je schopno formulovat své názory, soud postupuje tak, aby byl zjištěn jeho názor ve věci. Názor nezletilého dítěte soud zjistí výslechem dítěte. Názor dítěte může soud ve výjimečných případech zjistit též prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Výslech dítěte může soudce provést i bez přítomnosti dalších osob, lze-li očekávat, že by jejich přítomnost mohla ovlivnit dítě tak, že by nevyjádřilo svůj skutečný názor. K názoru dítěte soud přihlíží s přihlédnutím k jeho věku a rozumové vyspělosti.

Ustanovení § 100 odst. 4 o. s. ř. tedy ponechává na úvaze soudu, jakým způsobem bude při zjišťování názoru nezletilého dítěte postupováno s tím, že hlavním faktorem, který je třeba zohlednit, je věk a rozumová vyspělost nezletilého dítěte. Je však zcela zřejmé, že zákon upřednostňuje výslech nezletilého dítěte a v případech, kdy tento není možný či se jeví jako zcela nevhodný, je možno přistoupit ke zjištění názoru dítěte zprostředkovaně, a to prostřednictvím zástupce nezletilého dítěte (rodiči, opatrovníkem, příp. kolizním opatrovníkem, poručníkem), znaleckého posudku nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Výslech nezletilého dítěte v občanském soudním řízení lze provést jako výslech účastníka řízení či jako výslech svědka. Mezi těmito dvěma instituty je však třeba rozlišovat.

„Výslech nezletilého dítěte jako účastníka řízení je procesní realizací jeho práva „být slyšeno“. Výslech nezletilého dítěte jako svědka není realizací jeho práva „být slyšeno“, ale je to zákonná občanská povinnost, kterou má i nezletilé dítě. Především je nutné si uvědomit, že občanský soudní řád neobsahuje zvláštní právní úpravu pro výslech nezletilého jako účastníka řízení ani pro výslech nezletilého svědka.“⁶⁰ Pro výslech nezletilého dítěte tak bude použito obecných ustanovení občanského soudního řádu

⁵⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 02.04.2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08

⁶⁰ Melicharová, D.: Specifika výslechu nezletilého v civilním řízení. Soudce 7 – 8/2008, téma: Rodina a právo, str. 64.

upravujících výslech účastníka řízení v ustanovení § 131 o. s. ř. a výslech svědka v ustanovení § 126 o. s. ř.

„Ustanovením § 126 o. s. ř. je uložena každému zákonná svědecká výpověď, tzn. povinnost dostavit se na předvolání k soudu a vypovídat. Tuto zákonnou občanskou povinnost má i nezletilé dítě.“⁶¹

Výslech dítěte jako svědka pak probíhá dle obecných ustanovení, tedy prvotně výslech všeobecný (ad generalia), následně výslech k věci (ad specialia). K všeobecnému výslechu je na místě zmínit, že jeho součástí je i poučení svědka soudem o významu svědecké výpovědi, o jeho právech a povinnostech a o trestních následcích křivé výpovědi. Zde je kladen na soud požadavek, aby s přihlédnutím k věku a rozumové vyspělosti nezletilého dítěte bylo poučení formulováno tak, aby bylo nezletilým dítětem řádně pochopeno. Je tedy nutné volit jazykové obraty v takovém znění, aby pro dítě bylo poučení srozumitelné a jasné. V případě výslechu nezletilého dítěte se jeví jako nadbytečné poučení o trestních následcích křivé výpovědi a to s ohledem na znění zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku.

I pro nezletilé dítě platí právo odmítnout výpověď. Nicméně je třeba při výslechu nezletilého svědka zvážit, zda je takové nezletilé dítě schopno si uvědomit, zda může svou výpovědí způsobit nebezpečí trestního stíhání osobám blízkým. Je možné předpokládat, že nezletilé dítě tyto okolnosti nebude schopno dostatečně zvážit a to ani při důsledném poučení soudem.

K samotnému výslechu nezletilého dítěte je na místě uvést, že by měl postupovat ve velice klidném a trpělivém tempu. Soudce by měl k dítěti přistupovat tak, aby získal jeho důvěru a nezletilé dítě tak nebylo vystavováno a netrpělo zbytečným stresem. Je vhodné, aby s dítětem byl navázán citový kontakt, dítě se cítilo bezpečně a nebylo pod jakýmkoliv tlakem, který by mohl ovlivnit jeho výpověď. „Navíc díky navázání určitého citového kontaktu s dítětem si může vyslychající soudce učinit i určitý obraz o vývojové zralosti dítěte.“⁶²

Následující výslech ad specialia je též třeba upravit s ohledem na specifické požadavky nezletilého dítěte. Zprvu je vhodné nechat nezletilé dítě samo vypovídat

⁶¹ Melicharová, D.: Specifika výslechu nezletilého v civilním řízení. Soudce 7 – 8/2008, téma: Rodina a právo, str. 64.

⁶² Melicharová, D.: Specifika výslechu nezletilého v civilním řízení. Soudce 7 – 8/2008, téma: Rodina a právo, str. 65.

k věci, nezasahovat do jeho řeči otázkami. Lze považovat za naprosto nevhodné, aby volné vyprávění dítěte, pokud se toto podaří, bylo přerušováno kladením otázek. Pokud soudce vstoupí do volného vyprávění dítěte, ač tak může být pouze za účelem upřesnění výpovědi či usměrnění postupu ve výsledku, může tak dítě znervóznit či narušit jeho ochotu vypovídat. Takové jednání tak může být posuzováno jako negativní pro celý výslech. „Doplňující, upřesňující, vysvětlující a další otázky mohou být použity až v okamžiku, kdy si je vyslychající soudce jist, že dítě své spontánní sdělení ukončilo a neví dále, co říci.“⁶³

Zároveň je třeba přizpůsobit délku výslechu dítěte jeho věku. Je zřejmé, že děti mladšího věku nemají schopnost koncentrace pro delší časový úsek plně vyvinutý, nadto je třeba vzít v potaz možné rozrušení, neboť pro dítě se bude jednat o stresový okamžik, a to ať s ohledem na přítomnost cizích osob, neznámost prostředí či nepříjemnost celé situace. Při práci s nezletilými je třeba i učinit vše, co povede k získání pozornosti, k získání důvěry, tedy vše, co povede k zdárnému provedení výslechu.

Bohužel je nutno konstatovat, že zákon nikterak nepracuje s možností odložit výslech nezletilého dítěte, není nikterak upravena situace, kdy se dítě dostane do stresové situace a jeho psychický stav je natolik nepříznivý, že nelze pokračovat ve výslechu. Lze se však domnívat, že ač tyto situace nejsou zákonem upraveny, je na zvážení soudce, zda tak učiní a výslech buď přeruší či odloží.

Druhým případem, kdy je nezletilé dítě postaveno před soud, je výslech nezletilého dítěte jako účastníka řízení. V souvislosti s novelizací občanského soudního řádu účinnou k 1. 1. 2001 došlo k rozlišení postavení důkazního prostředku výslechem účastníka na řízení sporné a nesporné. V případě sporného řízení je výslech účastníka možný jen za předpokladu, že k prokázání skutečností nelze dojít jinou cestou. V případě nesporných řízení je situace odlišná již s ohledem na samotný charakter řízení; výslech účastníka tak může být nařízen kdykoliv, kdy tak bude soudem považováno za potřebné.

Průběh výslechu nezletilého dítěte jako účastníka řízení se nebude zásadně lišit od výslechu nezletilého dítěte jako svědka. Soud může názor nezletilého dítěte „zjišťovat i

⁶³ Melicharová, D.: Specifika výslechu nezletilého v civilním řízení. Soudce 7 – 8/2008, téma: Rodina a právo, str. 65.

prostřednictvím jeho zástupce nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí⁶⁴, v takovém případě se však jedná o zprostředkované informace neposkytnuté přímo účastníkem řízení a nejedná se v takovém případě z procesního hlediska o výslech účastníka, ale jedná se o důkaz listinou⁶⁵. Jak je trefně poznamenáno v odborném pojednání k tomuto tématu, měl by být upřednostňován bezprostřední výslech nezletilého dítěte jako účastníka řízení, aby tak byl získán bezprostřední názor nezletilého dítěte.⁶⁶

Jak při výslechu nezletilého dítěte jako svědka tak i jako účastníka řízení se však lze setkat se situací, kdy výslechu budou přítomny třetí osoby, a to ať už rodiče nezletilého dítěte, tak orgán sociálně-právní ochrany dětí, případně jiné osoby. Jejich přítomnost je třeba vždy s ohledem na výslech nezletilého dítěte důkladně zvážit v tom smyslu, zda-li je potřebná a vede k žádoucímu cíli. Jednak je třeba vzít v potaz tu skutečnost, zda se nezletilé dítě cítí v přítomnosti těchto osob natolik bezpečně a natolik v důvěryhodném prostředí, že jeho výpověď nebude zkreslena či zcela pozměněna pod vlivem těchto osob. V dalším je třeba posoudit, zda přítomnost třetích osob při výslechu nezletilého dítěte nenaruší jeho koncentraci natolik, že výslech nebude možné provést. Zákon dává tu možnost, že výslech může být proveden i bez přítomnosti dalších osob za předpokladu, že od jejich přítomnosti lze očekávat, že ovlivní dítě natolik, že nevyjádří svůj skutečný názor. S ohledem na skutečnost, že ochrana dítěte je upřednostněna před zajištěním procesních práv ostatních účastníků řízení, je přípustné, aby výslech nezletilého dítěte byl proveden bez jejich účasti, včetně účasti jejich zástupců. Nicméně je třeba respektovat zásadu rovného postavení účastníků a za předpokladu, že dojde k vyloučení třetích osob při provádění výslechu nezletilého dítěte, je nutné, aby bylo ve vztahu ke všem účastníkům řízení postupováno stejně. Je nezbytné však konstatovat, že se ostatní účastníci řízení s výslechem nezletilého dítěte mohou seznámit, a to v rámci studia spisu, kde bude výpověď nezletilého dítěte zaprotokolována.

Protokolace při výslechu nezletilého dítěte musí být provedena s nejvyšší pečlivostí. „Výpověď nezletilého dítěte by měla být zaprotokolována doslovným zápisem

⁶⁴ Melicharová, D.: Specifika výslechu nezletilého v civilním řízení. Soudce 7-8/2008, téma: Rodina a právo, str. 65.

⁶⁵ Melicharová, D.: Specifika výslechu nezletilého v civilním řízení. Soudce 7-8/2008, téma: Rodina a právo, str. 65.

⁶⁶ Melicharová, D.: Specifika výslechu nezletilého v civilním řízení. Soudce 7-8/2008, téma: Rodina a právo, str. 65.

výpovědi a ne způsobem, kdy soudce diktuje podstatný obsah svědecké výpovědi. U nezletilého dítěte by tímto běžným postupem mohlo dojít k nenapravitelnému znehodnocení jeho výpovědi.⁶⁷ Při protokolaci je tak zejména třeba zaznamenat přímou řeč dítěte, jakým způsobem vypovíдалo, přesné znění otázek, jak byly položeny.

Závěrem je třeba uvést, že při výslechu nezletilého dítěte je nutné mít pozorně a pečlivě připravené otázky, jež budou v rámci výslechu pokládány. Vzhledem ke skutečnosti, že nezletilé dítě je značně ovlivnitelné, není vhodné, aby pokládané otázky již naznačovaly směr, jakým by se výpověď dítěte měla ubírat. Pro výpověď dítěte je důležitý i vliv okolního prostředí, jak se dítě cítí, jaká je celková situace při probíhajícím výslechu. Nezletilé dítě mnohem snadněji oproti dospělému podléhá okolním vlivům.

Domnívám se, že je nutno činit rozdíl mezi zjišťováním názoru nezletilého dítěte a výslechem nezletilého dítěte. V případě, že je postupováno ve smyslu ustanovení § 101 odst. 4 o. s. ř. a je zjišťován názor nezletilého dítěte, je otázkou, nakolik se jedná o dokazování ve smyslu občanského soudního řádu, neboť tak nejsou zjišťovány skutkové okolnosti, stav věci, jež mají význam pro rozhodnutí ve věci samé, ale jen postoj, názor dítěte k projednávané věci, jež je však bezesporu třeba vzít v potaz. Oproti tomu pokud je prováděn důkaz výslechem nezletilého dítěte, je tak podávána informace, jež lze s přihlédnutím k rozumové úrovni a věku dítěte považovat za zjišťování skutkových okolností, navíc v případě postavení nezletilého dítěte jako svědka lze považovat jeho postavení za nezastupitelné a je tak zjišťována skutková okolnost, jež není možno zjistit jinak. Je tak třeba rozlišovat, kdy je pouze zjišťován názor dítěte na projednávanou věc a kdy jsou zjišťovány skutkové okolnosti, jejichž znalost je pro projednání a rozhodnutí ve věci samé nezbytná (neboť například svědek by měl v rámci své výpovědi uvádět skutkové okolnosti a ne prezentaci svého názoru).

Z výše uvedeného je možné uzavřít, že ať už se jedná o zjišťování názoru nezletilého dítěte v intencích ustanovení § 100 odst. 4 o. s. ř. či o výslech nezletilého dítěte, je toto vždy provázeno mnoha specifiky a zcela nesporně klade mnohem vyšší nároky na osobu soudce. Vzhledem k vyšší sugestibilitě dítěte, jeho obavám, neznalosti prostředí, do kterého je uvedeno, cizím osobám, které se kolem něj pohybují v rámci soudního řízení, případné další stresové zátěži, kterou může být práce s nezletilým

⁶⁷ Melicharová, D.: Specifika výslechu nezletilého v civilním řízení. Soudce 7-8/2008, téma: Rodina a právo, str. 65.

dítětem provázena, zajisté i s ohledem na možné tendence dítěte napomáhat té či oné straně atd., by bylo záhodno, aby osoba soudce pracujícího s nezletilou osobou byla pro tyto případy proškolená či měla vždy možnost k takovému jednání přizvat osobu v tomto směru vzdělanou a zkušenou. Osoba, která má předpoklady, zkušenosti a vědomosti pro práci s nezletilými dětmi by tak byla velkým přínosem a lze předpokládat, že by i výsledek byl finalizován žádoucími, přesnějšími a věrohodnějšími výsledky. Je však otázkou de lege ferenda, zda by – pokud si dovolím modelově uvést – bylo praktické, rozpočtově únosné a tedy s žádoucím výsledkem, pokud by při každém soudu byla určena v minimu jedna osoba, jež by byla erudována pro práci s nezletilými dětmi, a která by tak v řízeních, jichž je účastno nezletilé dítě, byla pro tuto práci nápomocná, ať už co se týká například přípravy a formulace otázek, přípravy prostředí, ve kterém by bylo možné v rámci soudního jednání výslech nezletilého dítěte provést, uklidnění dítěte před samotným výslechem atd. Z praktického hlediska si nemohu dovolit posoudit výše uvedené, nicméně jsem toho názoru, že by zvážení takové možnosti nemělo být opomenuto. Stejně tak by jistě bylo na místě, kdyby zákonodárce přistoupil k podrobnější úpravě výslechu nezletilého dítěte v rámci občanského soudního řízení, kdy by byla stanovena přesná pravidla, a byl by určen postup, jak v takto specifickém případě postupovat.

ZÁVĚR.

Dokazování v civilním řízení je chápáno jako postup soudu, jež je cílen k tomu, aby si soud utvořil závěry o skutečnostech důležitých pro jeho rozhodnutí, přičemž soud svými smysly poznává určitou rozhodnou skutečnost přímo anebo poznává přímo zprávy o této skutečnosti. Veškerý postup soudu v civilním řízení, tedy i v rámci důkazního řízení, musí být v souladu s platnou právní úpravou. Výsledky soudu tak musí být založeny na závěrech učiněných v rámci důkazního řízení a zásadně musí být schopné obstát při instančním přezkoumání.

Je nezbytné si v rámci dokazování vymezit, co může být jeho předmětem a naopak, co není třeba dokazovat. Předmětem procesního dokazování jsou takové skutečnosti, jež mají být v řízení prokázány, lze tedy hovořit o skutečnostech relevantních. Je na soudu, aby zvážil, a to i s ohledem na aplikaci příslušných hmotněprávních ustanovení (zvláště pak kogentních), které skutečnosti budou pro dané řízení relevantní a naopak. Učinit předmětem procesního dokazování však nelze skutečnosti obecně známé nebo známé soudu z jeho činnosti, jakož i právní předpisy uveřejněné nebo oznámené ve Sbírce zákonů České republiky, a lze usuzovat, že zásadu „iura novit curia“ lze vztáhnout i k evropskému komunitárnímu právu. Není třeba dokazovat ani právní domněnky a fikce.

V rámci dokazování se lze setkat i s tzv. předběžnou (prejudiciální) otázkou, se kterou se musí soud před vydáním rozhodnutí ve věci samé vypořádat. Soud dále může ve smyslu ustanovení § 136 o. s. ř. některé otázky týkající se výše nároku vyřešit pomocí úvahy soudu.

Účastníkům řízení vznikají uplatňováním a obranou jejich práv tzv. procesní povinnosti a břemena, jejichž unesení má vliv na výsledek celého řízení. V souvislosti s institutem procesních povinností a břemen je často diskutována otázka dělení důkazního břemena a otázka přenášení či přesouvání důkazního břemene. Ve své práci se přikláním k názoru, že lze hovořit o přenášení či přesouvání důkazního břemene, mimo jiné s poukazem na skutečnost, že civilní řízení pojmám jako interaktivní proces, v rámci kterého jsou jednotlivými stranami vyjevovány skutečnosti pro rozhodnutí významné a je pak na té straně sporu, která s těchto skutečností vyvozuje pro sebe příznivé následky, aby takovou skutečnost prokázala.

V rámci civilního procesu je třeba respektovat zásady, jimiž je civilní řízení ovládáno. Tyto zásady je třeba pojímat jak společně pro sporné a nesporné řízení, tak odlišně pro jednotlivé druhy řízení. Sporné řízení je ovládáno především zásadou projednací a dispoziční, naopak nesporné řízení je ovládáno zásadou vyšetřovací. Pro sporné i nesporné řízení je charakteristická zásada přimosti a ústnosti provádění důkazů. Ke svému slovu se dostává i zásada materiální a formální pravdy a zásada koncentrace řízení.

Samotné důkazní řízení je rozděleno do 4 základních fází, kdy v každé fázi musí být provedeny zákonem stanovené úkony. Důkazní řízení je tak rozděleno na fázi navrhování důkazů, fázi obstarávání důkazů, fázi provádění důkazů a fázi hodnocení důkazů.

Vymezení důkazních prostředků je občanským soudním řádem provedeno pouze příkladmo, lze tedy použít i jiné důkazní prostředky, než-li jsou zákonem jmenovány a to s ohledem na tu skutečnost, že za důkaz mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci, tedy i prostředky výslovně zákonem nejmenované.

V rámci dokazování v civilním procesu je naprosto nezbytné se zaměřit i na otázku uložení povinnosti platit zálohu na náklady důkazu znaleckým posudkem v souvislosti s novelou občanského soudního řádu provedenou zákonem č. 7/2009 Sb. Ve světle této novely je třeba zvážit, zda současná právní úprava této problematiky je v souladu s právy zaručenými na ústavní úrovni a zda – dle názoru, který předkládám ve své práci – je zaručeno, že nemůže dojít k porušení práva na spravedlivý proces. Neboť se jedná o otázku aktuální, k jejímuž řádnému vyhodnocení z aspektu judikatury soudů nelze prozatím přistoupit, dovoluji si pouze předložit svůj názor, dle kterého by v případě striktního dodržování zákonných ustanovení a nedostatečného zvážení veškerých relevantních aspektů i v otázce osvobození od soudních poplatků mohlo dojít k porušení práva na spravedlivý proces.

Dokazování v civilním řízení se dotýká i nezletilého dítěte a je tak třeba reflektovat na specifčnost této problematiky. Ať už je v rámci civilního soudního řízení zjišťován názor dítěte či je prováděn výslech dítěte dle ustanovení o dokazování, je třeba každopádně reagovat na odlišnosti, které při tomto postupu vyvstávají. Vzhledem k potřebám nezletilého dítěte a jeho postavení před soudem a s poukazem na fakt, že postavení nezletilého dítěte a postup při výslechu nezletilého dítěte není procesními

předpisy civilního práva řádně upraven, poukazují de lege ferenda na nutnost takové úpravy a zvážení možnosti zakotvení působnosti erudované osoby v oblasti práce s nezletilými dětmi u jednotlivých soudů.

K uzavření své práce cítím potřebu uvést názor Karla Svobody, se kterým se lze ztotožnit: „Právní teorie upozorňuje na to, že požadavek na zjištění pokud možno úplné pravdy je nejzákladnějším principem, který se v soudním řízení uplatňuje. Na tento princip nelze rezignovat ani v civilním řízení sporném. Pokud se tak stane, ztratí civilní sporné soudnictví své opodstatnění. Přestane totiž prosazovat spravedlnost. Spravedlnost bez upřímného zjišťování pokud možno úplné materiální pravdy ze strany soudu si nelze představit. Jestliže se soud o takové zjištění nesnaží, stává se jen hrací kostkou – rozhoduje podle náhody.“⁶⁸

⁶⁸ Svoboda, K.: Dokazování. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, str. 17.

Resumé

Téma dokazování v civilním procesu jsem si vybrala především z toho důvodu, neboť považuji tuto problematiku nejen za velice zajímavou, ale i z hlediska další odborné praxe za velmi podstatnou. Dokazování v civilním procesním právu zahrnuje nejen aktivitu stran při uplatňování jejich subjektivních práv, ale i činnost soudu, jehož úkolem je zajistit spravedlivou ochranu práv a oprávněných zájmů účastníků. Neboť dokazování v civilním procesu je problematikou značně rozsáhlou, omezila jsem se v mé práci na osvětlení základních institutů dokazování v civilním procesu a více jsem se věnovala aktuálním otázkám vybraných důkazních prostředků, a to otázce uložení povinnosti platit zálohu na náklady důkazu znaleckým posudkem a otázce provedení důkazu výsledkem nezletilého.

V rámci kapitoly první jsem se pokusila o rozbor pojmu dokazování a specifikování předmětu dokazování z hlediska jeho pozitivního a negativního vymezení, tedy zkráceně řečeno tím, co je a co není předmětem dokazování. Krátce jsem se dotkla i problematiky komunitárního práva v souvislosti s členstvím České republiky v Evropské unii. V rámci této kapitoly bylo nezbytné též uvést institut právních domněnek, které - nejen však v procesním právu - usnadňují dokazování v případech, kdy by některé skutečnosti dokázány být nemohly či by jejich dokázání činilo potíže. V dalším je vyložen institut předběžné (prejudiciální) otázky a postup soudu v tomto případě. Součástí kapitoly první je i rozbor aplikace úvahy soudu dle ustanovení § 136 o. s. ř. Bylo nezbytné se dotknout problematiky shodných tvrzení účastníků a postupu soudu v tomto případě ve sporném či nesporném řízení. Závěrem kapitoly první je pojednáno o procesních povinnostech a břemenech v důkazním řízení včetně otázky přenášení a dělení důkazního břemene.

Kapitola druhá je věnována zásadám ovládajícím dokazování a to jak z hlediska sporného tak nesporného řízení. Zvláště jsou v této kapitole zmíněny zásada přímosti provádění důkazů, zásada materiální a formální pravdy a zásada koncentrace řízení, která v rámci novelizace občanského soudního řádu doznala určitých změn.

V kapitole třetí je popsán průběh dokazování, a to fáze navrhování důkazů, fáze obstarávání důkazů, fáze provádění důkazů a fáze hodnocení důkazů. V rámci hodnocení důkazů soudem jsem se mimo jiné v krátkosti dotkla i problematiky opomenutých důkazů.

Kapitola čtvrtá ve stručném nástinu uvádí jednotlivé důkazní prostředky s tím, že větší prostor je ponechán aktuálním otázkám v této oblasti, a to otázce uložení povinnosti platit zálohu na náklady důkazu znaleckým posudkem a otázce provedení důkazu výsledkem nezletilého.

Má práce je zaměřena na osvětlení základních institutu dokazování v civilním procesu a zhodnocení platné právní úpravy a jejího souladu s ústavně zaručenými právy. V tomto ohledu jsem posuzovala i otázku uložení povinnosti platit zálohu na náklady důkazu, kdy jsem zaujala názor, že současná platná právní úprava této otázky by při jejím striktním dodržování a za současného nedostatečného posouzení otázky osvobození od soudních poplatků mohla vést k porušení práva na spravedlivý proces. Nicméně s ohledem na aktuálnost této otázky a tím i nedostatek judikatury v tomto směru se jedná o hodnocení z hlediska teoretického. V závěru své práce se zabírám též otázkou provedení důkazu výsledkem nezletilého a poukazem na tu skutečnost, že tento institut není v platné právní úpravě civilního soudního řízení řádně upraven. Zároveň konstatuji, že je otázkou, zda by nebylo vhodné i účelné upravit možnost, aby pro práci s nezletilými dětmi v civilním soudním řízení byla k dispozici osoba, jež by byla řádně proškolená pro tuto práci a která by tak mohla zaručit, že výsledek nezletilého dítěte bude prováděn tak, aby nejen odpovídal specifčnosti tohoto důkazního prostředku, ale aby i provedení tohoto důkazu bylo finalizováno pokud možno co nejúspěšnějšími výsledky.

Klíčová slova

civilní soudní řízení

důkaz

dokazování v civilním soudním řízení

Résumé

I chose the topic of evidence in civil legal proceedings as I regard the matter not only as very interesting, but also as very significant from the viewpoint of further specialist work. The production of evidence in civil procedural law includes not only activities by the parties when exercising their subjective rights, but also activities by a court, whose task is to ensure just protection of the rights and legitimate interests of the parties. As evidence in civil legal proceedings is a markedly wide-ranging issue, in this work I have limited myself to an explanation of the basic institutions of evidence in civil legal proceedings and have paid more attention to current questions concerning selected means of evidence, the question of imposing the duty to pay an advance on the costs of evidence in the form of an expert report and the question of the production of evidence through questioning of a minor.

In chapter one I attempted an analysis of the term evidence and a specification of the subject of evidence from the viewpoint of its positive and negative definition, i.e., in brief what is and what is not the subject of evidence. I also briefly mentioned the issue of community law in connection with the Czech Republic's membership of the European Union. In this chapter it was also necessary to mention the institution of legal presumptions that—not only in procedural law—facilitate the production of evidence in cases where some facts could not be proved or proving them would cause problems. The next contains an interpretation of the institution of a preliminary (pre-judicial) question and how a court acts in such case. Chapter 1 also contains an analysis of the application of a court's considerations in accordance with Section 136 of the Civil Procedure Code. It was necessary to touch on the issue of identical claims by the parties and the court's actions in this case in disputed and undisputed proceedings. The chapter's conclusion first discusses the procedural duties and burdens in evidence proceedings, including the question of the transfer and division of the burden of proof.

The second chapter is about principles controlling the production of evidence, from the viewpoint of disputed and undisputed proceedings. The chapter especially mentions the principle of the directness of the introduction of evidence, the principle of material and formal truth and the principle of concentration of proceedings, which has undergone certain changes as a part of the amendment to the Civil Procedure Code.

Chapter three contains a description of the course of production of evidence, the stage of proposal of evidence, the stage of arranging evidence, the stage of production of evidence and the stage of assessment of evidence. As a part of assessment of evidence by the court, in addition to other things I briefly addressed the issue of omitted evidence.

Chapter four briefly outlines the various means of evidence, but greater space is left to current questions in this field, the question of the imposition of the duty to pay an advance on costs of evidence in the form of an expert report and the question of the production of evidence through the questioning of a minor.

My work is focused on explaining the basic institution of evidence in civil proceedings and an assessment of valid legislation and its compliance with constitutionally guaranteed rights. In this respect I assessed the question of the imposition of a duty to pay an advance on the costs of evidence, where I took the opinion that the currently valid legislation on this question would, if strictly complied with and given the current insufficient assessment of the matter of exemption from court charges, lead to a breach of the right to a fair trial. Nevertheless, with regard to the current nature of this question and therefore the lack of case law in this regard, this concerns an assessment from the theoretical viewpoint. In the conclusion of my work I also examine the question of the production of evidence through the questioning of a minor and point out that this institution is not properly set out in current legislation on civil court proceedings. I also state that there is a question of whether it would not be a good idea ensure there is an option for a person who was properly trained for the job to work with minors in civil court proceedings so that this person could guarantee that the questioning of a minor would be performed in such a manner that not only corresponds to the specific nature of this means of evidence, but that the production of such evidence is finalised with the most successful results possible.

Key words

civil legal proceedings

evidence

evidence in civil proceedings

Seznam použité literatury a pramenů:

Seznam literatury:

Brtník S.: Materiální a formální pravda v současném soudním procesu. Bulletin advokacie 10/2010.

David, L.; Ištváněk, F.; Javůrková, N.; Kasíková, M.; Lavický, P. a kol.: Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009.

Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I. Komentář. Praha: C.H.BECK, 2009.

Hendrych, D. a kol.: Právní slovník. Praha: C.H.BECK, 2009.

Jandus, K., Ondačková, M.: Přípravné jednání a koncentrace řízení po novele OSŘ a jejich důsledky pro některé další procesní instituty, www.epravo.cz.

Kindl, M., Šíma, A., David, O.: Občanské právo procesní. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2005.

Králík, M.: Důkazní břemeno. Soudní rozhledy č. 1/2008, rubrika Rozhodnutí soudů ČR – Část civilní, str. 11-13.

Lavický, P.: Záloha na náklady dokazování v českém civilním procesu. Právní fórum č. 12/2009, rubrika Civilní proces, str. 509-518.

Macur, J.: Vyšetřovací důkaz v civilním soudním řízení. Právní rozhledy 2/2000, str. 46.

Macur, J.: Význam shodných tvrzení procesních stran pro zjištění skutkového stavu v civilním soudním řízení. Právní rozhledy 2/1997, str. 49.

Macur, J.: Základní teoretické otázky legislativní koncepce civilního procesu. Bulletin advokacie, r. 1998, číslo 9, strana 6.

Macur, J.: Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem v civilním soudním řízení, www.ipravnik.cz.

Melicharová, D.: Specifika výsledku nezletilého v civilním řízení. Soudce 7-8/2008, Téma: Rodina a právo.

Mikulcová, L.: Nesporná tvrzení v civilním soudním řízení. Právní rozhledy, r. 2004, č. 13, str. 504.

Svoboda, K.: Česká koncepce rozdělení důkazního břemene. ASPI, 2009, str. 37, ASPI ID LIT32627CZ.

Svoboda, K.: Dokazování. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009.

Svoboda, K.: Dokazování v členských státech EU. Ad Notam č. 2/2009, rubrika Notář a EU, str. 49-52.

Svoboda, K.: Jak donutit soud, aby opravdu dokazoval. Právní rádce, r. 2007, číslo 8, str. 19.

Svoboda, K.: Jak vyvrát na „nespory“. Právní forum, rok 2007, číslo 4, str. 130.

Svoboda, K.: Kdo co prokazuje. Právní rádce, 2008, číslo 4, strana 11.

Svoboda, K.: Nový režim koncentrace v civilním procesu – z bláta do louže. Bulletin advokacie, rok 2009, číslo 3, str. 22.

Svoboda, K.: Obecné zákonitosti dokazování. Střety zákona s dosavadní soudní praxí. ASPI, 2009, str. 68, ASPI ID: LIT32628CZ.

Svoboda, K.: Praxe českých soudů při výkladu břemen tvrdit a prokazovat. ASPI, 2009, str. 28, ASPI ID: LIT32626CZ.

Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004.

Použité zákony:

Ústava ČR, ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., ústavního zákona č. 300/2000 Sb., ve znění ústavního zákona č. 395/2001 Sb., ve znění ústavního zákona č. 448/2001 Sb. a ústavního zákona č. 515/2002 Sb.

Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady dne 16.12.1992 jako součást ústavního pořádku České republiky (č. 2/1993 Sb.) ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o právech dítěte č. 104/1991 Sb. ve znění Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 41/2010 Sb. m. s.

Sdělení ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí č. 34/1998 Sb.

Sdělení ministerstva zahraničních věcí o přijetí Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení č. 43/2000 Sb. m. s.

Sdělení ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí č. 54/2001 Sb. m. s.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnicích

Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti

Judikatura:

Nález Ústavního soudu České republiky, sp. zn. I. ÚS 236/98

Nález Ústavního soudu České republiky, sp. zn. II.ÚS 1945/08

Nález Ústavního soud České republiky, sp. zn. I. ÚS 1954/09

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 6 Co 136/71

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 4 Cz 94/95

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 30 Cdo 1009/98

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 29 Odo 341/2001

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 21 Cdo 408/2003

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 29 Odo 1069/2003

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 30 Cdo 955/2005

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 29 Odo 164/2006

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 21 Cdo 360/2006

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 30 Cdo 2675/2006

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 33 Cdo 472/2007

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 23 Cdo 1255/2007

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 29 Cdo 3478/2007

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 28 Cdo 1885/2008

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 29 Cdo 285/2008

Internetové stránky:

www.beck-online.cz

www.ipravnik.cz

www.epravo.cz

nalis.usoud.cz

www.nsoud.cz

